

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Václav Košnar

Trestní řízení proti právnickým osobám

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Bc. Vladimír Pelc, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 8. 12. 2020

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 145 436 znaků včetně mezer.

Václav Košnar

V Praze dne 8. 12. 2020

Poděkování

Dovoluji si touto cestou poděkovat JUDr. Bc. Vladimíru Pelcovi, Ph.D. za jeho cenné připomínky a rady, které mi poskytoval nejen při odborném vedení této práce, ale i v průběhu celého studia.

Seznam zkratk

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Listina	Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16. 12. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993 Sb.), ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
přestupkový zákon	zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů
SpŘ	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
SŘS	zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
Ústava	Ústava České republiky, ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 98/2013 Sb.
TrŘ nebo trestní řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TZ nebo trestní zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZMJS	zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů
ZSVM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
ZTOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

Obsah

Úvod.....	1
I. Obecná část.....	3
1.1. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice	3
1.1.1. Pojem trestní odpovědnosti právnických osob.....	3
1.1.2. Důvody přijetí právní úpravy	4
1.1.3. Prameny právní úpravy trestního řízení proti právnickým osobám	7
1.1.3.1. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim	8
1.1.3.2. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)	9
1.1.3.3. Další trestněprávní předpisy	9
1.1.4. Průběžné změny právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob	10
1.1.5. Problematické otázky a dopady přijetí právní úpravy.....	11
1.2. Právní úprava trestního řízení proti právnickým osobám.....	14
1.2.1. Základy právní úpravy odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.....	14
1.2.2. Vymezení pojmu trestního řízení	15
1.2.3. Shodné prvky a specifika trestního řízení proti právnickým osobám	16
II. Zvláštní část.....	19
2.1. Zastoupení právnické osoby v trestním řízení.....	22
2.1.1. Osoba oprávněná činit úkony za právnickou osobu.....	23
2.1.2. Zmocněnec právnické osoby	24
2.1.3. Obhajoba právnické osoby	24
2.1.3.1. Vyloučení nutné obhajoby právnických osob	25
2.1.3.2. Komunikace mezi obhájcem a právnickou osobou	27
2.1.4. Opatrovník právnické osoby	28
2.2. Právo odepřít výpověď	30
2.2.1. Zákaz nucení k sebeobviňování a zásada nemo tenetur	30
2.2.2. Aplikace zákazu nucení k sebeobviňování v řízení proti právnickým osobám	31
2.2.3. Svědecká výpověď v řízení proti právnické osobě	32
2.2.4. Průběh výslechu právnické osoby	34
2.3. Společné řízení proti právnické a fyzické osobě	35
2.3.1. Důvody a způsob vedení společného řízení	35
2.3.2. Společné řízení proti právnické osobě a mladistvému	36
2.4. Zajišťovací opatření.....	38
2.4.1. Zajišťovací instituty použitelné na právnickou osobu:	38
2.4.2. Zajišťovací instituty použitelné na fyzickou osobu konající v trestním řízení úkony za právnickou osobu	41
2.4.3. Zajišťovací instituty, které se s ohledem na povahu právnické osoby neužijí.....	43

2.4.4.	Specifické zajišťovací instituty upravené v ZTOPO.....	44
2.4.5.	Komparace speciálních institutů se slovenskou právní úpravou.....	46
2.5.	Důkazní břemeno v trestním řízení proti právnickým osobám	49
2.6.	Vztah mezi trestním a přestupkovým řízením proti právnické osobě	54
2.6.1.	Úprava účinná do 30. 6. 2017 – před přijetím zákona č. 250/2016 Sb.	54
2.6.2.	Úprava účinná od 1. 7. 2017 – účinností zákona č. 250/2016 Sb.	55
2.6.3.	Vztah mezi trestním a přestupkovým řízením – možné situace.....	56
2.6.4.	Přezkumné řízení.....	59
2.6.5.	Hodnocení nové úpravy přestupků.....	60
Závěr.....		62
Seznam použitých zdrojů		64
Abstrakt		69
Abstract		70

Úvod

Problematika trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim je v českém právním prostředí stále poměrně čerstvým tématem. Ode dne, ke kterému nabyl účinnosti zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který koncept trestní odpovědnosti právnických osob v České republice zavedl, však již uplynulo osm let a stále nejsou vypořádány některé otázky, které se již na počátku účinnosti tohoto zákona zdály být uchopeny nekomplexně a nedostatečně.

Tato práce je zaměřena na procesní část problematiky trestní odpovědnosti právnických osob, tedy na trestní řízení proti nim. Autorovým cílem však není komplexní popis veškerých souvisejících pojmů a všech částí a stádií trestního procesu proti právnické osobě, nýbrž zaměření se na několik specifických institutů, které lze v řízení proti právnické osobě použít, či situací, které mohou v takovém řízení nastat. Poměrně skoupá právní úprava obsažená v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob pak indikuje, že rozebírané instituty jsou problematické a vyvolávají jak teoretické diskuse, tak i rozkoly v aplikační praxi.

Pro uchopení řešené problematiky je nutné nejprve základně vymezit a charakterizovat pojem trestní odpovědnosti právnických osob, částečně se zabývat důvody přijetí takovéto úpravy a taktéž stručně obsáhnout ty právní předpisy, kterými se trestní řízení proti právnickým osobám řídí. Takové základní uvedení do tématu je obsaženo v obecné části této práce.

Z procesního hlediska, které je středobodem této práce, se autor nezabývá popisem veškerých stádií trestního řízení proti právnické osobě, a to zejména z důvodu značného překrytí s klasickou úpravou trestního řízení proti osobě fyzické obsaženou v trestním řádu. Zvláštní část této práce je tedy zaměřena na specifické instituty, které jsou v návaznosti na zavedení trestní odpovědnosti právnických osob buď zcela nově ustaveny, či s ohledem na charakter právnické osoby nabourávají dosavadní úpravu a z povahy věci je použít nelze, nebo je jejich aplikace omezena či konkretizována.

Záměrem autora je tedy analyzovat vybrané aspekty trestního řízení proti právnickým osobám, které v praxi mohou působit výkladové či aplikační problémy, a to za použití standardních metod jazykového a systematického výkladu, dále metody analyticko-deskriptivní, přičemž v určitých aspektech bude poskytnuta komparace se slovenskou právní úpravou, která je naší právní úpravě velmi blízká. Cílem práce je pak sumarizovat ve vztahu k popisovaným specifickým institutům jejich zákonnou úpravu a dosavadní pohledy odborníků a zjistit, zda jsou

v nynější podobě tyto konkrétní instituty racionálně a použitelně aplikovatelné, nebo zda stále působí interpretační potíže.

I. Obecná část

1.1. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice

1.1.1. Pojem trestní odpovědnosti právnických osob

V České republice byla trestní odpovědnost právnických osob do roku 2011 dosud neznámým pojmem. Právě v roce 2011 byl přijat zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který ji do českého právního řádu s účinností od 1. 1. 2012 zavedl.¹

Jelínek v souvislosti s tématem zavedení trestní odpovědnosti právnických osob předně upozorňuje na jeho ožehavost, přičemž uvádí, že: „*Trestní odpovědnost právnických osob je jednou z nejspornějších otázek trestněprávní teorie. Jde o téma mimořádně sporné, kontroverzní. Je tomu tak proto, že trestní odpovědnost právnických osob problematizuje osvědčený systém základních principů kontinentální evropské právní kultury. Ustupuje od zásady individuální trestní odpovědnosti, narušuje staletými uznávanou zásadu evropského kontinentálního práva, že trestní odpovědnost je odpovědností individuální, odpovědností fyzické osoby. Trestní právo kontinentálního typu od počátku 19. století počítalo s pachatelem jako osobou fyzickou, tedy bytostí z masa a kostí, bytostí myslící, cítící, mající vůli, nikoliv s bytostmi neviditelnými a nemateriálními.*“²

Samotný pojem trestní odpovědnosti právnických osob může být předmětem zevrubného zkoumání, přičemž jej nelze vykládat pouze jediným dogmatickým pohledem. Vymezení pojmu se prolíná s rozlišováním různých koncepcí trestní odpovědnosti právnických osob. Ve světě se vyvinulo několik koncepcí postihu protiprávního jednání právnických osob, přičemž zásadně lze rozlišovat (i) model anglo-americký, který taktéž není jednotvárný a konzistentní, a to s ohledem na různé úpravy v zemích Commonwealthu či v USA, kde se dokonce liší úprava v jednotlivých federálních státech, a (ii) model kontinentální, ve kterém se vyčlenily tři následující koncepce:

1. Pravá trestní odpovědnost právnických osob

- Úprava trestní odpovědnosti je obsažena buď přímo v obecném trestním zákoně (Francie, Nizozemí, Dánsko, Finsko a jiné státy), nebo ve speciálních zákonech

¹ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 364. ISBN 978-80-7502-236-3.

² JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou. 2. vydání.* Praha: Leges, 2013, s. 12. ISBN 978-80-87576-43-4.

o trestní odpovědnosti právnických osob (Polsko, Maďarsko, Slovinsko, Rakousko a jiné státy). Právnickým osobám jsou ukládány trestní sankce v trestním řízení. Jednotlivé úpravy se mohou lišit, pokud jde o vymezení okruhu právnických osob podléhajících trestněprávním sankcím, rozsah jejich kriminalizace, možnosti sankcionování i zvláštnosti řízení proti nim.³

2. Nepravá trestní odpovědnost právnických osob

- Tato právní úprava zachovává individuální trestní odpovědnost fyzické osoby a umožňuje postihnout právnickou osobu ve formě ochranného opatření nebo jiné podobné sankce. Tím činí případnou odpovědnost právnické osoby závislou na trestní odpovědnosti konkrétní fyzické osoby. Takovou fyzickou osobu se však v některých případech nemusí podařit prokázat. Sankce vůči právnické osobě tak nastupují v zásadě až poté, co o trestném činu konkrétní osoby již bylo rozhodnuto.⁴

3. Administrativněprávní odpovědnost právnických osob

- Regulace a postih protiprávního jednání právnických osob splňující požadavky ukládání účinných a přiměřených sankcí právnickým osobám, jak je vyžadováno na základě mezinárodních smluv a doporučení, jsou možné taktéž na poli správního práva, nikoliv pouze v trestněprávní rovině. Jako příklad může sloužit německá koncepce.

1.1.2. **Důvody přijetí právní úpravy**

Argumenty pro a proti přijetí právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim byly v posledním desetiletí na poli trestního práva klasickým tématem. Ačkoliv dosud nelze bez dalšího konstatovat, že se toto odvětví plně v české právní kultuře zapracovalo, témata řešená v souvislosti s ním se postupem času mění a prohlubují.

Mezi důvody, proč trestní odpovědnost právnických osob nezavádět, patří předně skutečnost, že právnická osoba je pouze fikcí a nemůže sama zaviněně jednat. Jelínek pak argumenty proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob sumarizuje následovně:⁵

³ JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 22. ISBN 978-80-7201-683-9.

⁴ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6.* vydání. Praha: Leges, 2017, s. 368. ISBN 978-80-7502-236-3.

⁵ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Tamtéž*, s. 366.

1. Právnícká osoba je fikcí, umělou konstrukcí bez reálného podkladu, která nemá vlastní vůli, přičemž bez vůle nelze mluvit o její vině a ani trestní odpovědnosti. Právnícké osoby nejsou tedy způsobilé jednat v trestněprávním smyslu, jak to vyžaduje objektivní stránka skutkové podstaty trestného činu.⁶
2. Právnícké osoby taktéž nejsou schopny jednat zaviněně. Jelikož je klasické individuální trestní právo spjato s psychickými stavy, o kterých lze usuzovat jen ve vztahu k fyzickým osobám, je zkoumání takových stavů u právníckých osob, které nemají psychiku, nepřipadné.⁷
3. Trestní odpovědnost právníckých osob zavádí kolektivní vinu. Uložení trestněprávních sankcí právnícké osobě může být nespravedlivé, neboť tyto sankce mohou postihnout i nevinné osoby (např. členy právnícké osoby, kteří se na trestné činnosti nepodíleli, nebo zaměstnance právnícké osoby v důsledku dopadů trestního řízení na fungování právnícké osoby).⁸
4. Nevhodnost, neúčelnost trestních sankcí, a to s ohledem na možnost deliktní odpovědnost právníckých osob řešit jinými nástroji, než těmi trestněprávními (např. správněprávní odpovědnost).⁹
5. Přetížení systému trestního soudnictví přidáním nové agendy v podobě stíhání trestné činnosti právníckých osob.

Ačkoliv existují názory, dle kterých by trestní odpovědnost právníckých osob neměla být vůbec zaváděna, s ohledem na rostoucí fenomén využívání právníckých osob pro nejrůznější aktivity, zejména ekonomického charakteru, nelze než vhodnosti kriminalizace určitých typů jednání právníckých osob přisvědčit. Důvody svědčící pro uplatňování trestní odpovědnosti proti právníckým osobám trefně shrnuje Šelleng v následujících bodech:¹⁰

1. Rozvoj ekonomiky a činnosti právníckých osob v dnešním světě
 - Právnícké osoby v současné době ovlivňují podstatným způsobem činnost v mnoha odvětvích světové ekonomiky. Jak sumarizuje Jelínek, v současné moderní, globalizované, kapitalistické ekonomice většina produktů a tržních služeb pochází z činnosti právníckých osob, přičemž důvody jsou čistě ekonomické. Zvládání specializovaných výrobních postupů, opatření finančních

⁶ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání*. Praha: Leges, 2017, s. 366. ISBN 978-80-7502-236-3.

⁷ JELÍNEK, J. a kolektiv: Tamtéž, s. 366.

⁸ JELÍNEK, J. a kolektiv: Tamtéž, s. 366.

⁹ JELÍNEK, J. a kolektiv: Tamtéž, s. 367.

¹⁰ ŠELLENG, D.: *Právnícká osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019, s. 23. ISBN 978-80-7502-339-1.

prostředků, kontrola výkonu práce podřízených a zajištění obchodní stránky věci jednotlivcem je těžko představitelné.¹¹ Organizace jedinců v právnických osobách za účelem zvládnutí uvedených postupů bude tedy logickým krokem.

2. Specifické kriminogenní prostředí právnické osoby

- Podle Šellenga je korporátní prostředí právnické osoby specifické v tom, že umožňuje anonymizaci konkrétního pachatele (fyzické osoby), jenž může splynout v komplexním řetězci korporace. Tato skutečnost tedy v rámci struktury korporátních činností, které v převážné většině nemusí být protiprávní, učiní kriminální jednání hůře detekovatelné.¹² Jelínek také vhodně uvádí, že některá trestná jednání, např. vylákání dotací či subvencí, dokonce nelze bez existence právnické osoby spáchat.¹³

3. Mezinárodní závazky a doporučení

- Podstatným důvodem bude taktéž vysoký počet mezinárodních úmluv a jiných dokumentů doporučujících trestní odpovědnost právnických osob zavést. Jmenovat lze Úmluvu OECD o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních transakcích ze dne 17. 12. 1997, Mezinárodní úmluvu OSN o potlačování financování terorismu ze dne 9. 12. 1999 a Trestněprávní úmluvu o korupci ze dne 27. 1. 1999 přijatou Radou Evropy. Tyto tři hlavní dokumenty jsou uvedeny přímo v důvodové zprávě k ZTOPO,¹⁴ nejsou však jedinými podklady vyžadujícími zavedení trestní odpovědnosti právnických osob (taktéž sem spadají úmluvy postihující nadnárodní organizovaný zločin, korupci, obchodování s lidmi, počítačovou kriminalitu a terorismus). Dále samozřejmě budou podkladem sekundární právní akty Evropského společenství, resp. Evropské unie (rámcová rozhodnutí a směrnice).

4. Postavení reálného subjektu

- S ohledem na skutečnost, že právnická osoba může vlastnit majetek, žalovat a být žalována, má tedy i právnická osoba vlastní právní identitu a je nositelem trestněprávní odpovědnosti.¹⁵

¹¹ JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 13. ISBN 978-80-7502-351-3.

¹² ŠELLENG, D.: *Právnická osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019, s. 25. ISBN 978-80-7502-339-1.

¹³ JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 36. ISBN 978-80-7201-683-9.

¹⁴ Vláda: *Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.*

¹⁵ ŠELLENG, D.: Tamtéž, s. 33. cit. podle FRIEDMAN, L.: *Defence of Corporate Criminal Liability*. Harvard Journal of Law & Public Policy. 1999-2000, vol. 23, s. 846-852.

5. Nemožnost dovození individuální trestní odpovědnosti

- Za předpokladu, že by právnická osoba nebyla trestně odpovědná, může být velmi obtížné v případě spáchání řady trestných činů právnickou osobou nalézt takovou fyzickou osobu, která by trestní odpovědnost nesla a mohla být uznána vinnou, a to i přes skutečnost, že v konkrétním případě o spáchání trestného činu není pochyb.¹⁶ Složité struktury korporací mohou zajistit, že lze jen obtížně dovést, která konkrétní fyzická osoba stála za úmyslem spáchat trestný čin, a která byla pouze nástrojem v kontextu plnění pracovních pokynů.

6. Nepropracovanost mimotrestních možností

- Oproti jiným možnostem postižení deliktní odpovědnosti právnických osob, zejména na poli správního práva, poskytuje trestněprávní úprava nejdetailejší úpravu možného postihu. V návaznosti na přijetí nové přestupkové úpravy (viz kapitola 2.6 této práce) sice došlo k jakémusi sjednocení správnědeliktní úpravy, nicméně pro zajištění plného uplatnění práv obviněného subjektu – právnické osoby – je trestní řízení stále nejvyšší zárukou zákonnosti s ohledem na jeho propracovanost. To ostatně potvrzuje i Jelínek.¹⁷

Poměrování důvodů pro a proti přijetí trestní odpovědnosti právnických osob určitě nepřestane být omílaným tématem pouze z důvodu, že kriminalizace jednání právnických osob je již od roku 2012 začleněna do českého právního řádu. Autor této práce však nepředpokládá, že by teoretické diskuse nad oprávněností a účelností tohoto začlenění mohly vést k derogaci dané právní úpravy. Proto je vhodné se nyní zamýšlet spíše nad samotnou aplikací trestní odpovědnosti právnických osob, problematickými ustanoveními a řešením praktičtějších otázek.

1.1.3. Prameny právní úpravy trestního řízení proti právnickým osobám

Pro vymezení pramenů zákonné úpravy trestního řízení proti právnickým osobám je nutné (jako dnes již asi v každém právním odvětví) myslet na existenci právní úpravy ve třech rovinách, a to jak (i) mezinárodní, ve smyslu mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána, tak (ii) unijní, ve smyslu práva Evropské unie, tak i (iii) vnitrostátní. S ohledem na charakter trestního řízení proti právnickým osobám je třeba uvažovat ve více rovinách. Jednak na základní úrovni úpravy trestního řízení, tedy na rovině obecné úpravy obsažené v trestním

¹⁶ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 365. ISBN 978-80-7502-236-3.

¹⁷ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Tamtéž*, s. 365.

zákoníku, trestním řádu a souvisejících procesních předpisech aplikovatelných jak na fyzické, tak na právnické osoby, tak na úrovni speciálních institutů začleněných výlučně pro právnické osoby.

Nadnárodní úprava trestní odpovědnosti právnických osob obsažená jak v mezinárodních úmluvách a doporučeních v širším smyslu, tak v rámci unijní právní úpravy, však nebude pramenem právní úpravy trestního řízení proti právnickým osobám v pravém slova smyslu. Prameny z kategorie mezinárodněprávních dokumentů se tradičně budou týkat spíše obecné povinnosti zavést právní úpravu odpovědnosti právnických osob, případně budou určovat, jaké jednání právnických osob by mělo být primárně postihováno.

Úprava na mezinárodněprávní úrovni tedy obsahuje spíše závazky signatářských států sankcionovat protiprávní jednání právnických osob, případně obsahuje též hmotněprávní úpravu, jež stanoví, které jednání právnických osob by mělo být v jednotlivých státech a jejich právních řádech označeno za trestné. Podrobný seznam mezinárodních (resp. i unijních) dokumentů požadujících či doporučujících zavedení trestní odpovědnosti právnických osob poskytuje ve své monografii Jelínek v samostatné rozsáhlé kapitole.¹⁸

Z uvedeného plyne, že procesněprávní ustanovení jako taková jsou ponechána vnitrostátním úpravám, přičemž v České republice tuto úlohu plní ZTOPO a subsidiárně trestní řád. Klasickým pramenem procesních ustanovení je samozřejmě také Listina, která v hlavě páté, čl. 36-40, obsahuje základní úpravu práva na spravedlivý proces.

1.1.3.1. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Základním pramenem speciálních institutů týkajících se trestního řízení je pochopitelně samotný ZTOPO jakožto jeden z tzv. vedlejších trestních zákonů.¹⁹ Jak je stanoveno v úvodním ustanovení § 1 odst. 1., ZTOPO upravuje podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření, které lze za spáchání stanovených trestných činů právnickým osobám uložit, a postup orgánů činných v trestním řízení v průběhu trestního řízení proti právnickým osobám.

¹⁸ JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 92-153. ISBN 978-80-7502-351-3.

¹⁹ Mezi tzv. vedlejší trestní zákony se ZTOPO řadí spolu se zákonem č. 218/2001 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Tyto zákony neobsahují komplexní úpravu, nejsou samostatnými kodexy trestního práva a ke své aplikaci vyžadují subsidiární užití trestního zákoníku a trestního řádu.

Jak bylo shora naznačeno, ZTOPO obsahuje zvláštní úpravu a je tedy vůči hlavním trestním zákonům v poměru speciality. Nestanoví-li ZTOPO jinak, použije se z hlediska hmotného práva trestní zákoník, v řízení proti právnické osobě trestní řád a v řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních přiměřeně ZMJS, není-li to z povahy věci vyloučeno.

1.1.3.2.Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)

S ohledem na rozsah ZTOPO, který je na úpravu trestního procesu poměrně skoupý,²⁰ je zřejmé, že úprava trestního řízení proti právnickým osobám bude převážně obsažena v trestním řádu. Subsidiarita trestního řádu k ZTOPO se v praxi může projevit jedním ze tří následujících způsobů:

1. Komplexní speciální úprava je obsažena v ZTOPO, tedy stanoví-li ZTOPO zvláštní úpravu, v tomto rozsahu se nepoužije trestní řád.
2. Pokud je určitý institut v ZTOPO speciálně upraven jen částečně, ve zbytku bude taktéž subsidiárně použit trestní řád, nebude-li to v konkrétním případě vyloučeno z povahy věci, tj. vzhledem k charakteru právnické osoby.
3. V případě, že zvláštní úprava v ZTOPO absentuje, v plném rozsahu bude platit úprava trestního řádu, opět s přihlédnutím k možnému vyloučení vzhledem k povaze věci.

1.1.3.3.Další trestněprávní předpisy

Předpisy trestního práva hmotného a procesního tvoří nad rámec trestního zákoníku a trestního řádu také ZSVM. Použití ZTOPO v případě mladistvých bude v praxi sice spíše výjimečné, dojít k němu však může. Vyloučeno tedy nebude kupříkladu v případech nezletilých zaměstnanců.²¹

²⁰ Část čtvrtá ZTOPO, zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám, §§ 28-41, přičemž § 28 byl zrušen a §§ 38-41 se týkají výkonu trestů, které lze uložit výlučně právnické osobě.

²¹ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 10. ISBN 978-80-7552-965-7.

Jak odkazuje přímo ust. § 1 odst. 2 ZTOPO, mezi předpisy subsidiárně užití ve věcech trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim se řadí také zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

1.1.4. Průběžné změny právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob

Tradičně kritizovaným tématem je velice krátká doba legisvakance, která v případě ZTOPO činila pouhých devět dnů.²² Není tedy překvapením, že v návaznosti na tuto uspěchanost, která stála již u zrodu dané právní úpravy, bylo nutné do nově zavedených institutů v průběhu posledních let zasahovat. ZTOPO byl dosud jedenáctkrát novelizován, a to následujícími zákony *in concreto*:

1. zákonem č. 105/2013 Sb.;
2. zákonem č. 141/2014 Sb.;
3. zákonem č. 86/2015 Sb.;
4. zákonem č. 375/2015 Sb.;
5. zákonem č. 135/2016 Sb.;
6. zákonem č. 183/2016 Sb.;
7. zákonem č. 455/2016 Sb.;
8. zákonem č. 55/2017 Sb.;
9. zákonem č. 183/2017 Sb.;
10. zákonem č. 114/2020 Sb.;
11. zákonem č. 333/2020 Sb.

Pravděpodobně nejzásadnější novelou byla ta provedená zákonem č. 183/2016 Sb., která rozšířila kriminalizaci právnických osob zvýšením počtu trestných činů, jichž se právnická osoba může dopustit (změnou z pozitivního na negativní výčet), a zároveň doplnila podmínky vyvinění se právnické osoby z trestní odpovědnosti. S ohledem na provázanost ZTOPO s trestním zákoníkem a trestním řádem samozřejmě nelze do budoucna další novelizace zákonné úpravy vyloučit, naopak je lze pokládat za velice pravděpodobné.

²² Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim byl vyhlášen dne 22. 12. 2011 a účinnosti nabyl s novým i Novým rokem, tedy 1. 1. 2012.

1.1.5. Problematické otázky a dopady přijetí právní úpravy

Postupně, když se nová právní úprava začala opatrně aplikovat a při její aplikaci se začaly objevovat problémy, se pozornost odborné veřejnosti spíše odchýlila od zkoumání, zda by deliktní odpovědnost právnických osob měla být řešena trestněprávními prostředky, tj. zda bylo účelné vůbec trestní odpovědnost přijímat. Soustředila se spíše na sporná a problematická či též chybějící ustanovení nového zákona. Od obecně teoretických hledisek se tak přechází jednak k řešení praktických otázek, jednak k hlubšímu teoretickému zamyšlení nad vybranými přijatými instituty. Jak uvádí Jelínek, trestní odpovědnost je pojem mnohovrstevnatý a doslova hraje všemi barvami, tudíž vyžaduje řešení dlouhé řady otázek.²³

Z tradičně řešených témat v souvislosti se zavedením trestní odpovědnosti právnických osob lze uvést (i) samotné důvody jejího zavedení, (ii) otázky subjektu trestní odpovědnosti, (iii) rozsah kriminalizace jednání právnických osob, (iv) vztah odpovědnosti právnické a fyzické osoby za stejný skutek, (v) zavinění a vyvinění právnické osoby, (vi) otázku ukládání sankcí právnickým osobám a samozřejmě (vii) trestní řízení proti právnickým osobám a jeho specifika. Posledně zmíněná otázka je právě ústředním tématem této diplomové práce.

S ohledem na skutečnost, že úprava trestní odpovědnosti právnických osob je v České republice stále čerstvým tématem, přičemž její využití v praxi prozatím pokulhává, je vhodné uvažovat také nad tím, v jakém rozsahu se zavedení trestní odpovědnosti setkává v realitě s představami, které v českém právním prostředí panovaly před přijetím dnešní úpravy.

Dle Jelínka stále nelze bez dalšího uzavřít, že přijetím ZTOPO byla dovršena reforma trestního práva v České republice, a to zejména s ohledem na stále neprovedenou rekodifikaci trestního práva procesního. Při přijetí nového trestního řádu bude muset dojít k úpravě procesních ustanovení obsažených v ZTOPO, především proto, že procesní ustanovení v něm obsažená jsou pouze kusá.²⁴ Jedná se tedy jen o část nutných změn vedoucích k ucelení a reformě trestního práva započaté přijetím TZ a následně ZTOPO.

Zároveň dnes nemůžeme hovořit o širokém využití trestní odpovědnosti právnických osob, a to jak obecně, tak ani v případech, na které primárně zavedení této právní úpravy cílilo, tj. např. hospodářská, daňová a environmentální kriminalita. Množství stíhaných a hlavně pravomocně odsouzených právnických osob je v porovnání s fyzickými osobami pouhým

²³ JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 28. ISBN 978-80-7502-351-3.

²⁴ JELÍNEK, J.: *Tamtéž*, s. 38-39.

zlomkem. Doposud byly instituty trestní odpovědnosti právnických osob aplikovány jen v řízeních proti nevýznamným entitám, přičemž sankce se zatím pohybovaly v rozsahu maximálně pár desítek tisíc korun.

Ze zprávy o činnosti státního zastupitelství za rok 2019 lze usoudit, že trend využití trestněprávních postupů vůči právnickým osobám má vzestupnou tendenci. Tato zpráva nově vychází z jiného způsobu vykazování, jenž je odlišný od toho, který byl užíván v předchozích zprávách o jeho činnosti. Tato skutečnost vyplývala z opožděného zavedení příslušných statistických listů trestních pro právnické osoby Ministerstvem spravedlnosti až v roce 2014, nyní se již plně vychází ze statistických sestav.²⁵ Dále uvedená čísla se tedy mírně liší od tradičně uváděných statistik prezentovaných v publikacích jiných autorů.²⁶ Od počátku roku 2012, kdy nabyl ZTOPO účinnosti, do konce roku 2019 byly zahájeny úkony v trestním řízení proti právnickým osobám celkem v 7091 případech, trestně stíháno pak bylo 1512 právnických osob, obžalováno 1301. Konkrétní čísla za jednotlivé roky pak zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019 uvádí následovně:²⁷

²⁵ Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019 [online]. Nejvyšší státní zastupitelství. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/06/Zprava-o-cinnosti-SZ-za-rok-2019-textova-cast.pdf> [cit. 14. 11. 2020], s. 29.

²⁶ Například Jelínek v JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 40. ISBN 978-80-7502-351-3.

²⁷ Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019 [online]. Nejvyšší státní zastupitelství. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/06/Zprava-o-cinnosti-SZ-za-rok-2019-textova-cast.pdf> [cit. 14. 11. 2020], s. 30.

Rok	Stíháno	Obžalováno	Zkrácené přípravné řízení	Návrh na potrestání	Návrh na schválení dohody o vině a trestu	Podmíněné zastavení trestního stíhání a podmíněné odložení podání návrhu
2012	20	4	0	0	0	0
2013	42	15	5	5	0	4
2014	88	81	39	35	4	5
2015	224	209	8	6	1	6
2016	239	213	6	6	1	9
2017	242	210	2	2	1	16
2018	291	258	5	2	4	20
2019	366	311	5	4	10	20

Ze shora uvedené statistiky je zřejmé, že počty stíhaných, obžalovaných a odsouzených právnických osob se průběžně zvyšují, stále však nelze hovořit o zaběhnuté praxi. To může být způsobeno nejasnostmi při aplikaci jednotlivých institutů trestní odpovědnosti právnických osob, přičemž některé z těchto problematických jsou blíže rozebrány ve zvláštní části této diplomové práce.

1.2. Právní úprava trestního řízení proti právnickým osobám

1.2.1. Základy právní úpravy odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Pilířem zákonné úpravy trestní odpovědnosti právnických osob je ZTOPO. Ten je možné rozdělit na dvě části, a to na hmotněprávní část a na procesněprávní část. Úvodní ustanovení zákona se věnují předmětu úpravy a vztahu k jiným právním předpisům. Tento vztah k jiným právním předpisům je vázán především na ustanovení trestního zákoníku a trestního řádu. Předmětem úpravy jsou kromě trestní odpovědnosti právnických osob také právní následky trestných činů právnických osob, ukládání trestů a ochranných opatření. Dále je zde řešeno i samotné řízení, které je vedené proti právnické osobě.²⁸

Druhá část zákona se věnuje procesní stránce, tedy trestnímu řízení, které je proti právnické osobě vedeno. Na trestní řízení proti právnické osobě se nad rámec ZTOPO bude aplikovat i trestní řád.²⁹ Právě specifické aspekty trestního řízení proti právnické osobě jsou předmětem zvláštní části této diplomové práce.

ZTOPO nikterak nedefinuje termín „právnické osoby“. Tento pojem bude nutné vykládat ve smyslu ust. § 20 OZ, podle kterého je právnická osoba organizovaný útvar, o kterém stanoví zákon, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Právnická osoba může bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou.³⁰ Povaha právnické osoby je tradiční právní otázkou, přičemž nejvýznamnější z teorií o povaze právnických osob lze rozdělit do tří hlavních skupin, mezi které patří (i) teorie fikce, klasicky představovaná Friedrichem Carlem von Savignym, (ii) teorie reality, resp. z ní vycházející organická teorie Otta von Gierkeho, a (iii) kompromisní (smíšené) teorie.³¹

Současná právní úprava je založena na teorii fikce, jež vychází ze skutečnosti, že pouze člověk může být přirozenou osobou, zatímco právnická osoba nemá vůli a její svéprávnost je pouze fingována, když se jí dle § 161 an. OZ přičítá jednání fyzických osob, které jsou

²⁸ IVOR, J., MEDELSKÝ, J.: *Trestná zodpovednosť právnických osob v Českej a Slovenskej republike*. In JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 22-23. ISBN 978-80-7502-205-9.

²⁹ IVOR, J., MEDELSKÝ, J.: *Tamtéž*, s. 26.

³⁰ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 2. ISBN 978-80-7552-965-7.

³¹ MELZER, F. a kol.: *Občanský zákoník: velký komentář. Sv. 1, § 1-117 [Obecná ustanovení]. Vyd. 1.* Praha: Leges, 2013, s. 270. ISBN 978-80-87576-73-1.

k právnické osobě v určitém kvalifikovaném vztahu.³² Teorie fikce však nebude v účinné právní úpravě jediným principem, a to například s přihlédnutím ke skutečnosti, že již samotné ust. § 20 OZ mimo jiné umožňuje existenci právnické osoby, *jejíž právní osobnost zákon uzná*.³³ Z toho je zřejmé, že do teorie fikce prostupují taktéž pozitivistické prvky teorie reality, a je tedy možné říci, že dnešní systém je kdesi na pomezí, a případně ho identifikovat jako kompromisní či smíšený.

Zkoumání povahy právnické osoby a souvisejících teorií je tématem, které bylo a bude předmětem zkoumání mnohem rozsáhlejších prací. Názorně a pro úplnost však autor odkazuje na Dědičův komentář, ve kterém je demonstrativně vyčteno celkem 63 útvarů, které současný český právní řád výslovně za právnické osoby prohlašuje.³⁴ Uvedený výčet rozhodně není úplný, nicméně je lépe představitelným podkladem než shora naznačené teoretické zkoumání. Zároveň je třeba uvést, že samotný ZTOPO odpovědnost určitých právnických osob sám vylučuje. Podle ust. § 6 ZTOPO je explicitně vyloučena odpovědnost České republiky a územních samosprávných celků při výkonu veřejné moci.

V případě vyloučení České republiky a územně samosprávných celků je pak dle důvodové zprávy nutné vyloučit taktéž jejich organizační složky.³⁵ Dále, ačkoliv taktéž neuvedeno explicitně, nebude možné trestně stíhat ani jiné státy odlišné od České republiky, neboť to princip suverenity státu neumožňuje. Taktéž mezinárodní organizace veřejného práva nebude možné stíhat, neboť to vylučuje povaha věci i s přihlédnutím k výsadám a imunitám, které dle mezinárodního práva požívají.³⁶

1.2.2. Vymezení pojmu trestního řízení

Pro úplnost je nutné si v souvislostech této práce základně vymežit samotný pojem trestního řízení. Šámal ho v komentáři k ust. § 1 TrŘ definuje jako zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení a dalších subjektů, jež se podílejí na tomto postupu, jehož cílem

³² PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V.: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 61. ISBN 978-80-7400-653-1.

³³ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol.: *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 264. ISBN 978-80-7478-326-5.

³⁴ DĚDIČ, J.: *§ 1 [Předmět úpravy a její vztah k jiným zákonům]*. In ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., RÍHA, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 35-39. ISBN 978-80-7400-592-3.

³⁵ Vláda: *Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.*

³⁶ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 23. ISBN 978-80-7552-965-7.

je zjištění trestného činu a jeho pachatele, vynesení spravedlivého rozhodnutí o vině, trestu a ochranném opatření, případně o nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, jakož i výkon těchto rozhodnutí.³⁷

Taktéž Jelínek obdobně trestní proces (trestní řízení) vymezuje jako „*zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, případně i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, jehož úkolem je náležitě zjistit, zda byl trestný čin spáchán, a je-li tomu tak, zjistit jeho pachatele a uložit mu podle zákona trest nebo ochranné opatření, učiněné rozhodnutí vykonat, popřípadě jeho výkon zařídit, dále působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti a k výchově občanů.*“³⁸

Pro definici trestního řízení by bylo možné jít za mnohými dalšími autory,³⁹ nicméně lze shrnout, že se autoři definičně příliš nerozcházejí a v tomto rozsahu je zásadně možné s jejich vymezením souhlasit.

1.2.3. Shodné prvky a specifika trestního řízení proti právnickým osobám

S ohledem na nutnost zachování základní úrovně ochrany práv obviněné či obžalované právnické osoby bude jádro úpravy trestního řízení proti právnické osobě obdobné jako to obsažené v právní úpravě trestního řízení proti osobě fyzické. Trestní řízení proti právnické osobě je ovládáno obdobnými základními zásadami jako řízení proti osobě fyzické. Tyto vůdčí právní ideje jsou základem, na kterém je postavena organizace trestního řízení a úprava činnosti jeho orgánů. Účelu trestního řízení by nebylo možné bez jejich využití dosáhnout. Zmiňované zásady tvoří ucelenou a vnitřně jednotnou soustavu. Patří sem například:⁴⁰

1. zásada stíhání jen ze zákonných důvodů;
2. zásada spolupráce orgánů trestního řízení se zájmovými sdruženími občanů;
3. zásada zajištění práva na obhajobu;
4. zásada oficiality, zásada rychlosti řízení a zásada zdrženlivosti;
5. zásada legality;

³⁷ ŠÁMAL, P.: § 1 [Účel zákona]. In ŠÁMAL, P., GRÍVNA, T., NOVOTNÁ, J., PÚRY, F., RŮŽIČKA, M., ŘÍHA, J., ŠÁMALOVÁ, M., ŠKVAIN, P.: *Trestní řád I, II, III. 7. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 3. ISBN 978-80-7400-465-0.

³⁸ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, s. 19-20. ISBN 978-80-7502-278-3.

³⁹ Např. FRYŠTÁK, M. In FRYŠTÁK, M., PROVAZNÍK, J., SEDLÁČKOVÁ, J. a BRUCKNEROVÁ, E.: *Trestní právo procesní*. Ostrava: Key Publishing, 2015, s. 11. ISBN 978-80-7418-246-4.

⁴⁰ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 141. ISBN 978-80-7552-965-7.

6. zásada obžalovací;
7. zásada veřejnosti;
8. zásada vyhledávací;
9. zásada bezprostřednosti a zásada ústnosti;
10. zásada presumpce nevinny;
11. zásada volného hodnocení důkazů;
12. zásada materiální pravdy.

Nad rámec shora uvedených zásad budou v řízení proti právnickým osobám přiměřeně použita ustanovení trestního řádu, která se týkají práv ostatních subjektů trestního řízení, jež mají a vykonávají vlastním jménem vliv na průběh trestního řízení a kterým za tímto účelem poskytuje trestní řád určitá práva, nebo jim naopak ukládá určité povinnosti. Takovými subjekty pak budou orgány činné v trestním řízení, obviněná právnická osoba, resp. její zástupce, poškozený, zúčastněná osoba nebo osoby se samostatnými obhajovacími právy.⁴¹

Jak shrnuje v komentáři z roku 2018 kolektiv autorů, právnická osoba bude podrobena s výjimkou případů stanovených v ZTOPO také ustanovením trestního řádu o procesních úkonech (hlava III. TrŘ), o zajištění věcí a jiných majetkových hodnot (hlava IV. TrŘ), o dokazování (hlava V. TrŘ), o rozhodování (hlava VI. TrŘ), o jednotlivých stádiích a formách trestního řízení (hlava IX. až XV. TrŘ), o opravných prostředcích (hlava VII. a XVI. až XIX. TrŘ), výběrově o zvláštních způsobech řízení (hlava XX. TrŘ) a výběrově o výkonu rozhodnutí (hlava XXI. TrŘ). Přiměřeně to bude platit i o právu prezidenta udělit právnické osobě milost, resp. použít amnestii, a o mezinárodní justiční spolupráci (hlava XXV. TrŘ).⁴²

S přihlédnutím k charakteru právnické osoby však nebude možné postupovat v trestním řízení proti právnické osobě ve všech ohledech shodně jako proti osobě fyzické. Zřejmou výjimkou pak bude nemožnost využití osobních zajišťovacích opatření, jako je například vazba. Dále v řízení proti právnické osobě bude omezena zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů ve smyslu ust. § 3 odst. 2 TrŘ, jelikož na právnickou osobu nebude možné působit výchovně či jí pomáhat, aby žila řádným životem. Z dikce ZTOPO je pak výslovně vyloučena nutná obhajoba v trestním řízení proti právnické osobě. Tématu obhajoby se autor věnuje podrobněji v kapitole 2.1 této diplomové práce.

⁴¹ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 141. ISBN 978-80-7552-965-7. K tomu viz § 12 odst. 6 TrŘ.

⁴² FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I.: Tamtéž, s. 141-142.

Samotné trestní řízení proti právnické osobě bude vykazovat stejná stádia a prvky jako klasické trestní řízení, a tudíž jeho obsahem bude přípravné řízení s fází prověřování a vyšetřování, předběžné projednání obžaloby a hlavní líčení. Taktéž ve věci opravných prostředků a výkonu rozhodnutí neobsahuje ZTOPO speciální úpravu, a tudíž se plně aplikuje subsidiarita trestního řádu.

Dle kolektivu autorů komentáře ZTOPO z roku 2018 je v případě právnických osob možné použít tzv. odklony (podmíněné odložení návrhu na potrestání dle § 179g an. TrŘ, podmíněné zastavení trestního stíhání dle § 307 an. TrŘ, narovnání dle § 309 an. TrŘ atd.), a to i přes skutečnost, že podmínky odklonů a zásady restorativní justice mohou vzbuzovat pochybnosti o tom, zda je vůbec právnická osoba může naplnit.⁴³ Možnost užití odklonů v trestním řízení proti právnickým osobám pak potvrdil i Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 17. 9. 2014, sp. zn. 5 Tz 41/2014, ve kterém uvedl, že: „*Použití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307 tr. ř. není vyloučeno ani v řízení proti právnickým osobám, když zákon o trestní odpovědnosti právnických osob neobsahuje žádné ustanovení o konání alternativních způsobů řízení.*“⁴⁴

Obdobně jako odklony bude možné v trestním řízení proti právnickým osobám užít dohodu o vině a trestu (§ 175 an. a 314o an. TrŘ). Taktéž budou užitá ustanovení o trestním příkazu (§ 314e an. TrŘ).

⁴³ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 145. ISBN 978-80-7552-965-7.

⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 9. 2014, sp. zn. 5 Tz 41/2014.

II. Zvláštní část

S ohledem na skutečnost, že ZTOPO obsahuje pouze dílčí úpravu procesních otázek trestního řízení, nestanoví-li právě ZTOPO jinak, použijí se v řízení proti právnické osobě přiměřeně ustanovení trestního řádu, není-li to z povahy věci vyloučeno. Definici okruhu věcí, které jsou z povahy vyloučeny, však již ZTOPO neposkytuje, přičemž specifický charakter právnické osoby jakožto fikce může způsobit, že v průběhu řízení proti právnické osobě vyvstanou četné otázky ve vztahu k aplikaci příslušných zákonných ustanovení.

Z povahy věci tak bude užití trestního řádu vyloučeno například u institutů omezujících osobní svobodu (právnickou osobu nelze zadržet, vzít ji do vazby, zakázat vycestování do zahraničí atd.).⁴⁵ Vyloučení zásahů do osobní svobody je příkladem zjevným, cílem této práce je však rozlišení specifitějších institutů trestního řízení a jejich aplikace ve vztahu k právnickým osobám.

Jak uvádí Jelínek, s ohledem na skutečnost, že řízení proti právnickým osobám je typem českého trestního procesu, musí pro něj platit v podstatě to, co platí pro celý český trestní proces, a tedy musí odpovídat standardům tzv. spravedlivého procesu (*fair trial*) v jeho kontinentální podobě.⁴⁶

Právo na spravedlivé soudní řízení je v souladu s ústavní koncepcí vyjádřenou v Listině základních práv a svobod zajišťováno v trestním řízení procesními zárukami odpovídajícími evropským standardům lidských a občanských práv, které jsou stvrzeny ústavně a jsou též ústavně chráněny. Platí přitom, že ústavní záruky a záruky obsažené ve smluvních katalogích lidských práv jsou komplementární a působí ve vzájemné harmonii. K nim patří následující:

1. trestně stíhat nebo zbavit svobody lze jen z důvodů a způsobem, který stanoví zákon (čl. 8 odst. 2 Listiny, čl. 5 odst. 1 EÚLP);
2. zákaz mučení či krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení (čl. 7 odst. 2 Listiny, čl. 3 EÚLP);
3. zákaz diskriminace při užívání a uplatňování práv (čl. 3 odst. 1 a 3 Listiny, čl. 14 EÚLP);
4. právo na seznámení s důvody obvinění (čl. 6 odst. 3 EÚLP);

⁴⁵ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní. 5. vydání.* Praha: Leges, 2018, s. 63. ISBN 978-80-7502-278-3.

⁴⁶ JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy.* Praha: Leges, 2019, s. 311. ISBN 978-80-7502-351-3.

5. právo na předvedení před soudce a právo na vyslechnutí soudcem (čl. 8 odst. 3, 4, a čl. 5 odst. 3 EÚLP);
6. právo na obhajobu, včetně obhajoby prostřednictvím obhájce, a právo na přiměřený čas pro přípravu obhajoby (čl. 40 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 3 EÚLP);
7. právo obviněného odepřít výpověď (čl. 40 odst. 4 Listiny a čl. 6 EÚLP);
8. právo na presumpci nevinu (čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 EÚLP);
9. právo na rozhodování o vině a trestu jen soudem, a to na podkladu obžaloby (čl. 80 a čl. 90 Ústavy);
10. právo na veřejné projednání své věci, bez průtahů, za osobní přítomnosti a s možností vyjádřit se ke všem důkazům (čl. 96 odst. 2 Ústavy, čl. 40 odst. 2 Listiny, čl. 6 EÚLP);
11. právo na veřejné vyhlášení rozsudku (čl. 96 odst. 2 Ústavy, čl. 40 odst. 2 Listiny, čl. 6 EÚLP);
12. zákaz kabinetní justice, vyjádřený zásadou zákonného obsazení soudu a práva na zákonného soudce (čl. 38 odst. 2 Listiny, čl. 6 EÚLP);
13. rovnost práv stran řízení, v kontradiktorním řízení rovnost zbraní (čl. 96 odst. 1 Ústavy, čl. 37 odst. 3 Listiny);
14. zákaz opětovného stíhání (ne bis in idem) pro tentýž skutek, za který již byl dotčený pravomocně odsouzen, nebo žaloby zproštěn (čl. 40 odst. 2 Listiny);
15. zákaz zpětné účinnosti zákona (čl. 40 odst. 6 Listiny, čl. 7 EÚLP);
16. právo na tlumočníka (čl. 37 odst. 4 Listiny).⁴⁷

S ohledem na zvláštní povahu právnické osoby je však nutné si klást otázku, zda se na trestní řízení proti právnickým osobám vztahují veškeré obecné zásady trestního řízení bez dalšího, či je třeba k němu přistupovat odlišně.

Jak uvádí Herczeg, právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 EÚLP přísluší i právnickým osobám. V případě, že je proti právnické osobě vedeno trestní řízení, má tato právnická osoba právo na to, aby její trestní věc byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o oprávněnosti jakéhokoli trestního stíhání proti ní. V této souvislosti Herczeg podporuje svou argumentaci uvedením rozsudku ve věci *Fortum Oil and Gas Oy proti Finsku* ze dne 12. 11. 2002, v němž ESLP uvedl, že článek 6 Evropské úmluvy o

⁴⁷ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 47-48. ISBN 978-80-7502-278-3.

ochraně lidských práv a základních svobod je aplikovatelný na právnické osoby stejně jako na fyzické osoby a že společnosti lze považovat za samostatné subjekty podléhající trestnímu stíhání, kterým jsou jako takovým poskytnuty záruky spravedlivého procesu dle článku 6 EÚLP.⁴⁸

Pro projednání trestní odpovědnosti právnické osoby jsou tedy v trestním řízení proti ní poskytovány v zásadě shodné záruky a zásady jako v trestním řízení proti fyzické osobě. Aplikovat se tak bude zásada stíhání jen ze zákonných důvodů, zásada presumpce nevinny, zásada legality, zásada oficiality, zásada vyhledávací, zásada materiální pravdy, zásada veřejnosti, zásada bezprostřednosti a zásada ústnosti, zásada volného hodnocení důkazů, zásada obžalovací a zásada zajištění práva na obhajobu.⁴⁹

Zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám obsahuje část čtvrtá ZTOPO, konkrétně ustanovení §§ 28 až 41. Jak uvádí Vidrna, takto stanovený celkový rozsah ale poněkud klame, protože podstatné praktické otázky jsou ve skutečnosti řešeny pouze v několika málo odstavcích v § 34 (Úkony právnické osoby), § 36 (Předvolání, předvedení a pořádková pokuta) a § 37 (Výslech a závěrečná řeč v hlavním líčení a ve veřejném zasedání).⁵⁰

Tato poměrně lapidární úprava tak zakládá výchozí stav, kdy kombinace s příslušnými partiemi trestního řádu může snadno vést až k dohadům o to, co vlastně ona „povaha věci“ vylučuje, a co ne. Dle Vidrny se nejedná pouze o hru se slovy, ale o praktické určování procesních práv (ale i povinností) konkrétních subjektů k úkonům, které mohou mít vážné právní účinky. Zájmy orgánů činných v trestním řízení a na druhé straně zájmy stíhaných právnických osob mohou ovlivňovat výklad jednotlivých pojmů. Uvedené protichůdné zájmy tedy mohou lehce vést až k názorovým střetům. Jelikož pro řešení takovýchto výkladových a názorových střetů nemusí být ve všech případech k dispozici relevantní vodítka, lze se aktuálně obávat velmi nízké úrovně právní jistoty zúčastněných stran.⁵¹

⁴⁸ HERCZEG, J.: *Právo na obhajobu a zásada nemo tenetur v řízení proti právnickým osobám*. In JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 154-155. ISBN 978-80-7502-205-9.

⁴⁹ HERCZEG, J.: Tamtéž, s. 155.

⁵⁰ VIDRNA, J. In JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 239. ISBN 978-80-87576-58-8.

⁵¹ VIDRNA, J. In JELÍNEK, J. a kolektiv: Tamtéž, s. 239-240.

2.1. Zastoupení právnické osoby v trestním řízení

Účast právnické osoby v trestním řízení je s ohledem na její charakter umělého organizačního útvaru nutné zajistit pomocí konkrétní fyzické osoby. Zákonná úprava přitom poskytuje několik možností, jak uvedeného cíle dosáhnout. Primárně tak bude učiněno prostřednictvím osoby oprávněné činit úkony za právnickou osobu ve smyslu ust. § 34 odst. 1 ZTOPO. Právnická osoba si může také zvolit zmocněnce, jenž se prokazuje plnou mocí, kterou mu právnická osoba udělila pro úkony v řízení. V případě právnických osob nechybí ani možnost volby obhájce, nicméně oproti klasickému trestnímu řízení proti fyzickým osobám zde chybí případy, kdy je existence obhájce v řízení nutná. Konečně pak v případě, že zde není žádná z osob, které by byly oprávněny či zmocněny za právnickou osobu v řízení jednat, ustanoví zpravidla soud právnické osobě opatrovníka, který účast právnické osoby zajistí.

Jak vyplývá z úvodu této kapitoly, existuje více subjektů, které se mohou na straně právnické osoby v řízení objevit. Tato pluralita může působit problémy v identifikaci a určení správné osoby, která v trestním řízení bude vůli právnické osoby prezentovat. Na tuto skutečnost upozorňuje i zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019, dle které konkrétně dosud nejsou zcela vyjasněna oprávnění jednat za obviněnou obchodní společnost v tom smyslu, ve kterém okamžiku a v jakém rozsahu za obviněnou právnickou osobu jedná obviněný jednatel, zmocněnec, či opatrovník. Praktickým problémem nyní bude vypořádání se s názorem Ústavního soudu vyjádřeným v nálezu ze dne 21. 1. 2020, sp. zn. IV. ÚS 3139/19, který zpochybňuje legálnost dosavadních postupů v rámci stíhání právnických osob, byť tyto dosavadní postupy byly v souladu s dosavadní judikaturou Nejvyššího soudu i Ústavního soudu. Aplikace ZTOPO není ani po osmi letech jeho účinnosti snadná a jednoznačná, což v oblasti trestání právnických osob přispívá k toliko velmi malé právní jistotě.⁵²

V dalším textu v rámci této kapitoly jsou specifikovány jednotlivé subjekty, které mohou zajistit účast právnické osoby v trestním řízení proti ní vedeném.

⁵² Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019 [online]. Nejvyšší státní zastupitelství. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/06/Zprava-o-cinnosti-SZ-za-rok-2019-textova-cast.pdf> [cit. 14. 11. 2020], s. 30.

2.1.1. Osoba oprávněná činit úkony za právnickou osobu

Z povahy věci nemůže právnická osoba v trestním řízení (a nejen v něm) sama činit jednotlivé úkony, nýbrž potřebuje konkrétní fyzickou osobu, která ji bude zastupovat. Jak uvádí Jelínek, právnické osoby jsou umělé organizační útvary, u kterých absentuje vlastní fyzická existence a které nejsou schopné samy v trestním řízení (stejně jako v řízení civilním či správním) vystupovat a hájit svá procesní práva. Právnická osoba tak ani v případě trestního řízení nemá jinou možnost než navenek projevovat svoji vůli prostřednictvím osoby fyzické.⁵³ ZTOPO tedy za účelem zajištění účasti právnické osoby v trestním řízení poskytuje úpravu vycházející z té obsažené v OSŘ. Dle § 21 odst. 1 OSŘ za právnickou osobu jedná:

1. člen statutárního orgánu; tvoří-li statutární orgán více osob, jedná za právnickou osobu předseda statutárního orgánu, popřípadě jeho člen, který tím byl pověřen, je-li předsedou nebo pověřeným členem právnická osoba, jedná vždy fyzická osoba, která je k tomu touto právnickou osobou zmocněna nebo jinak oprávněna, nebo
2. její zaměstnanec (člen), který tím byl statutárním orgánem pověřen, nebo
3. vedoucí jejího odštěpného závodu, jde-li o věci týkající se tohoto závodu, nebo
4. její prokurista, může-li podle udělené prokury jednat samostatně.

Osoby oprávněné jednat za právnickou osobu v řízení jsou uvedeny v § 21 odst. 1 OSŘ alternativně. Není mezi nimi z hlediska rozsahu jejich práv žádný rozdíl. I z tohoto důvodu je v § 34 odst. 3 výslovně uvedeno, že v řízení může za právnickou osobu činit úkony jen jedna osoba.⁵⁴ Výše uvedená úprava jednání se nepoužije, stanoví-li OSŘ nebo zvláštní zákon jednání jiné osoby za právnickou osobu, např. likvidátora, insolvenčního či nuceného správce.

Herczeg v souvislosti se zastoupením právnické osoby uvádí, že ten, kdo jedná za právnickou osobu, musí své oprávnění prokázat (např. výpisem z obchodního rejstříku, plnou mocí). Úkolem orgánů činných v trestním řízení pak tedy není určovat, kdo je, či není oprávněn jednat za právnickou osobu, nýbrž pouze zjistit, zda dotčená osoba nepochybně prokázala, že je oprávněna jednat jménem právnické osoby.⁵⁵

⁵³ JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 317. ISBN 978-80-7502-351-3.

⁵⁴ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 205. ISBN 978-80-87576-43-4.

⁵⁵ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: *Tamtéž*, s. 205.

2.1.2. Zmocněnec právnické osoby

Zástupce ve smyslu § 21 odst. 1 OSŘ není jedinou osobou, která může za právnickou osobu v trestním řízení jednat. Namísto jedné z osob uvedených v ustanovení dle předchozí věty se může právnická osoba dát zastupovat zmocněncem, jehož si zvolí.⁵⁶ Tomuto zmocněnci právnická osoba udělí písemně nebo do protokolu procesní plnou moc, nebo plnou moc jen pro určité úkony. Takto zvoleným zástupcem může být jen fyzická osoba, přičemž v téže trestní věci může mít právnická osoba jen jednoho zmocněnce. V trestním řízení může za právnickou osobu činit úkony současně jen jedna osoba.⁵⁷ Tím však není vyloučeno právo právnické osoby zvolit si obhájce dle ust. § 35 ZTOPO. Obhájcem právnické osoby může být pouze advokát (v některých případech zastoupen koncipientem). K obhajobě podrobněji v bodě 2.1.3 této práce.

Jak uvádí Vantuch, nezřídka si právnická osoba zvolí zmocněncem podle § 34 odst. 2 ZTOPO advokáta, který však nemůže být současně jejím obhájcem.⁵⁸ Instituty zmocněnce právnické osoby a jejího obhájce tedy nelze zaměňovat. Obhájce je samostatným prvkem řízení vedle zmocněnce oprávněného konat za právnickou osobu v rámci trestního řízení.

2.1.3. Obhajoba právnické osoby

Jak již bylo shora uvedeno, nad rámec volby zmocněnce náleží právnické osobě taktéž volba obhájce. Je to proto, že postavení a úkoly zmocněnce a obhájce nelze ztotožňovat. Ustanovení § 34 ZTOPO, které se týká osob jednajících jménem právnické osoby, jejího zmocněnce a opatrovníka, nemá vliv na právo právnické osoby zvolit si obhájce.⁵⁹ I Gřivna ve stanovisku Unie obhájců potvrzuje skutečnost, že nelze mít pochyb o tom, že i právnická osoba má právo na obhajobu, včetně práva zvolit si obhájce a radit se s ním (§ 35 ZTOPO, § 1 odst. 2 ZTOPO ve spojení s § 2 odst. 13, § 33 TrŘ). Tyto závěry zaujal i ESLP ve své rozhodovací praxi (zejména *Aannemersbedrijf Gebroeders Van Leeuwen B.V. v. Nizozemsko*, stížnost č. 32602/96, 25. 1. 2000).⁶⁰

⁵⁶ Ust. § 34 odst. 2 ZTOPO.

⁵⁷ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 205. ISBN 978-80-87576-43-4.

⁵⁸ VANTUCH, P.: *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1033. ISBN 978-80-7400-750-7.

⁵⁹ VANTUCH, P.: Tamtéž, s. 1029.

⁶⁰ *Stanovisko Unie obhájců ČR č. 1/2018 k otázce důvěrnosti a možnosti odposlechu komunikace mezi obviněnou právnickou osobou a jejím obhájcem* [online]. Unie obhájců České republiky. Dostupné z:

Právníckých osob se však z povahy věci netýkají ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě. Tato skutečnost je explicitně vyjádřena v ustanovení § 35 odst. 2 ZTOPO, které nutnou obhajobu ve věci právníckých osob nepřipouští. V této souvislosti pak vzhledem k vyloučení nutné obhajoby u právníckých osob nebude v trestním řízení vystupovat ustanovený obhájce, nýbrž obhájce, kterého si právnícká osoba zvolí. Výjimkou pak může být případ, kdy obviněná právnícká osoba zažádá o bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu a obhájce jí bude následně ustanoven.⁶¹

Obhájce v trestním řízení proti právnícké osobě i ve společném řízení, které je rozebráno blíže v kapitole 2.3 této práce, může působit jako zástupce více právníckých osob či společný zástupce fyzické a právnícké osoby. Jak uvádí Vantuch, není ze zákona vyloučeno, aby tentýž obhájce zastupoval více spoluobviněných právníckých osob, nebo i spoluobviněnou fyzickou osobu. Zájmy těchto spoluobviněných si v takovém případě však nesmějí odporovat (§ 37a odst. 2 TrŘ). V případě, že si zájmy dvou nebo více spoluobviněných v trestním řízení odporovat nebudou, spoluobvinění mohou mít společného obhájce. Na konkrétním obhájci pak je, aby nejprve pečlivě uvážil všechny relevantní faktory a teprve poté eventuálně přistoupil k společné obhajobě dvou obviněných právníckých osob nebo obviněné právnícké osoby a obviněné fyzické osoby. Obhájce si musí před převzetím obhajoby více osob být vědom zejména toho, že ačkoliv rozpor v zájmech dotčených subjektů dosud neexistuje, mohl by se projevit dále v průběhu vyšetřování, nebo dokonce později v řízení před soudem. V případě střetu zájmů obhájce nemůže dále obhajovat ani jednoho ze spoluobviněných, což se může v jejich sféře velmi negativně projevit.⁶²

2.1.3.1. Vyloučení nutné obhajoby právníckých osob

Institut nutné obhajoby se v jednotlivých důvodech, které ji zakládají (§ 36 a § 36a, resp. § 40a TrŘ), pojí s právy osob fyzických.⁶³ Gřivna pak nachází pro vyloučení nutné obhajoby několik důvodů. Z povahy právnícké osoby předně vyplývá, že některé důvody nutné obhajoby nepřicházejí vůbec v úvahu, a to např. že právnícká osoba nebude ve vazbě, výkonu trestu odnětí

<https://www.uocr.cz/stanoviska/stanovisko-unie-obhajcu-cr-c-1-2018-k-otazce-duvernosti-a-moznosti-odposlechu-komunikace-mez-obvinenou-pravnickou-osobou-a-jejim-obhajcem/> [cit. 14. 11. 2020].

⁶¹ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I.: *Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim. Komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 198. ISBN 978-80-7552-965-7.

⁶² VANTUCH, P.: *Trestní řízení z pohledu obhajoby. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1034-1035. ISBN 978-80-7400-750-7.

⁶³ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I.: Tamtéž, s. 198.

svobody, nebude zbavena způsobilosti k právním úkonům, nebude uprchlou, nebude mít tělesné nebo duševní vady, ani nebude osobou zadrženu.⁶⁴

Gřivna po zúžení důvodů nutné obhajoby na ty, které by byly teoreticky aplikovatelné i ve vztahu k právnické osobě, pokračuje v úvaze nad relevantními důvody vyloučení nutné obhajoby, přičemž stěžejní otázkou dle něj zůstává především typová závažnost trestného činu. Gřivna pak konkrétně uvádí, že: „*U fyzických osob je vyšší typová závažnost spojena s hrozbou uložení trestu, který ji omezí na osobní svobodě, s možností ukládat jen některé tresty nebo nemožností ukládat některé tresty. U trestného činu právnické osoby vyšší typová závažnost trestného činu takové důsledky nemá.*“⁶⁵ Skutečnost, že právnické osobě nehrozí trest odnětí svobody, je samozřejmá. Nicméně ani jiné tresty nejsou zpravidla vázány na typovou závažnost činu, a ani formálně nejpřísnější trest, tedy trest zrušení právnické osoby, není s vyšší typovou závažností provázán. Typová závažnost má tedy význam pouze u jediného trestu, a to trestu propadnutí majetku (§ 17 ZTOPO). Ten lze uložit jen v případě, odsuzuje-li soud právnickou osobu za zvlášť závažný zločin. V souvislosti s uvedeným tedy užití kritéria typové závažnosti trestného činu jakožto důvodu pro nutnou obhajobu právnické osoby nemá racionální odůvodnění.⁶⁶

Vyloučením nutné obhajoby v trestním řízení proti právnickým osobám se podrobně zabývá Tibitanzlová, která se po detailní analýze institutu a důvodů proti vyloučení nutné obhajoby⁶⁷ včetně komparace se zahraničními právními řády domnívá, že zde není dána ani teoretická, ani praktická překážka, která by znemožňovala zakotvit do našeho trestního řádu nebo do ZTOPO institut nutné obhajoby právnických osob.⁶⁸

V souvislosti s vyloučením nutné obhajoby právnických osob autor této práce souhlasí s většinou autorů tématem se zabývajících, ať již s uvedenou (i) Tibitanzlovou, (ii) s Čepem, který se zamýšlí nad zakotvením nutné obhajoby alespoň v nejzávažnějších případech dle typové společenské škodlivosti a výše trestní sazby,⁶⁹ a (iii) konečně s Jelínkem, který uzavírá, že argumenty pro vyloučení institutu nutné obhajoby z řízení proti právnickým osobám nemohou

⁶⁴ GŘIVNA, T.: § 35 [Obhájece]. In ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GŘIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 759. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁶⁵ GŘIVNA, T.: *Tamtéž*, s. 759.

⁶⁶ GŘIVNA, T.: *Tamtéž*, s. 759.

⁶⁷ TIBITANZLOVÁ, A.: *Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? 1. část*. Bulletin advokacie, 2018, č. 6, s. 29-33. ISSN 1210-6348. 2. část. Bulletin advokacie, 2018, č. 7-8, s. 20-23. ISSN 1210-6348.

⁶⁸ TIBITANZLOVÁ, A.: *Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? 2. část*. Bulletin advokacie, 2018, č. 7-8, s. 23. ISSN 1210-6348.

⁶⁹ ČEP, D.: *Nutná obhajoba právnické osoby de lege ferenda*. Státní zastupitelství, roč. 2018, č. 2, s. 7-21. ISSN 1214-3758.

obstát, a *de lege ferenda* navrhuje pro konkrétní případy zavedení diskutovaného institutu.⁷⁰ Absence nutné obhajoby minimálně v některých nejzávažnějších případech zakládá zjevnou nerovnost v přístupu k trestnímu řízení proti právnickým osobám naproti klasickému řízení proti osobě fyzické. Takový rozdíl přitom není dostatečně objasněn a v právním státě založeném na rovnosti a poskytnutí práva na soudní a jinou ochranu by neměl nalézat zastání, přičemž zákonodárci by argumenty pro zakotvení určitého rozsahu institutu nutné obhajoby pro právnické osoby měli brát s patřičnou vážností na vědomí.

2.1.3.2. Komunikace mezi obhájcem a právnickou osobou

Propojením tématu zastoupení právnické osoby, ať již (i) osobou oprávněnou za ni jednat ve smyslu § 34 odst. 1 ZTOPO, resp. ust. § 21 odst. 1 OSŘ, či (ii) zmocněncem ve smyslu ust. § 34 odst. 2 ZTOPO, a tématu obhajoby právnické osoby pak bude praktické provedení komunikace mezi právnickou osobou a jejím obhájcem. Jak uvádí Gřivna ve Stanovisku Unie obhájců ČR č. 1/2018 ze dne 18. 6. 2018, má-li obhájce komunikovat s obviněnou právnickou osobou, kterou v trestním řízení obhajuje, musí z logiky věci komunikovat s fyzickými osobami, které tuto právnickou osobu zastupují, nebo s osobami, které v rámci právnické osoby mají informace o skutku, pro který je trestní řízení vedeno. Stěží je totiž možné efektivně vykonávat obhajobu bez komunikace s obviněným.⁷¹ Shodné závěry potvrzuje i zahraniční literatura v zemích s tradiční trestní odpovědností právnických osob.⁷²

Gřivna si dále klade otázku, jakým osobám má být ochrana důvěrné komunikace poskytována. Podle názoru Unie obhájců zaujatého ve shora uvedeném stanovisku okruh osob, jejichž důvěrná komunikace s obhájcem má být chráněna, zahrnuje:

1. osoby oprávněné jednat za právnickou osobu (zastupovat ji), a to buď v samotném trestním řízení (§ 34 ZTOPO), nebo i mimo něj (tzv. *control group test*);⁷³

⁷⁰ JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 334-335. ISBN 978-80-7502-351-3.

⁷¹ Stanovisko Unie obhájců ČR č. 1/2018 k otázce důvěrnosti a možnosti odposlechu komunikace mezi obviněnou právnickou osobou a jejím obhájcem [online]. Unie obhájců české republiky. Dostupné z: <https://www.uocr.cz/stanoviska/stanovisko-unie-obhajcu-cr-c-1-2018-k-otazce-duvernosti-a-moznosti-odposlechu-komunikace-mezi-obvinenou-pravnickou-osobou-a-jejim-obhajcem/> [cit. 14. 11. 2020].

⁷² GOULD Brian K. a Philip R. BRALEY. *The Problem of the Corporate Client and the Attorney-Client Privilege*. New Hampshire Bar News. [online]. 14. 12. 2012. Dostupné z: <http://www.cwbpa.com/the-problem-of-the-corporate-client-and-the-attorney-client-privilege/> [cit. 14. 11. 2020].

⁷³ Stanovisko Unie obhájců ČR č. 1/2018 k otázce důvěrnosti a možnosti odposlechu komunikace mezi obviněnou právnickou osobou a jejím obhájcem [online]. Unie obhájců české republiky. Dostupné z: <https://www.uocr.cz/stanoviska/stanovisko-unie-obhajcu-cr-c-1-2018-k-otazce-duvernosti-a-moznosti-odposlechu-komunikace-mezi-obvinenou-pravnickou-osobou-a-jejim-obhajcem/> [cit. 14. 11. 2020].

2. osoby schopné v rámci právnické osoby podat obhájci relevantní informace o skutku, o němž je řízení vedeno, a také o osobách, které se daného skutku dopustily (tzv. *subject matter test*).⁷⁴

Shora uvedený postoj Unie obhájců, který zahrnuje do ochrany komunikace nejen osobu oprávněnou za právnickou osobu jednat (§ 34 ZTOPO), ale taktéž další osoby působící v zájmu či v rámci činnosti právnické osoby, je logickým závěrem, přičemž opačný výklad by nepřipustně zužoval ochranu oprávněných zájmů dané právnické osoby.

2.1.4. Opatrovník právnické osoby

Právnická osoba může být v trestním řízení zastoupena taktéž opatrovníkem, nicméně toto řešení by mělo nastoupit až jako krajní možnost. Není-li zde osoba způsobilá za právnickou osobu činit úkony v řízení, popřípadě právnické osobě nebo jejímu zmocněnci prokazatelně nelze doručovat písemnosti, předseda senátu a v přípravném řízení soudce ustanoví právnické osobě opatrovníka. Skutečnost, že je ustanovení opatrovníka až nejzazší možností, aktuálně potvrzuje i přístup Ústavního soudu, který se jí mimo jiné zabýval v nálezu ze dne 21. 1. 2020, sp. zn. IV. ÚS 3139/19. V posuzovaném případě byl obecným soudem ustanoven právnické osobě opatrovník dle § 34 odst. 5 ZTOPO, a to i přes skutečnost, že jednatel a zároveň majoritní společník obviněné právnické osoby v souladu s ust. § 34 odst. 2 ZTOPO zvolil právnické osobě zmocněnce, v daném případě dokonce advokáta, který měl za právnickou osobu v řízení činit úkony. Ustanovením opatrovníka se v tomto případě obecné soudy dopustily neproporcionálního zásahu do práva na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny. Ústavní soud pak v tomto nálezu konkrétně uvádí, že: „*Jediného jednatele právnické osoby obviněného ve stejné věci jako právnická osoba, který je i fakticky dominantní osobou v jejím každodenním chodu, lze považovat za vyloučeného ze všech ostatních úkonů dle § 34 odst. 4 věta první zákona o TOPO, nicméně za vyloučeného z volby zmocněnce dle § 34 odst. 2 zákona o TOPO jen nelze považovat bez konkrétního důvodu obávat se, že by tohoto svého postavení mohl zneužít ke škodě právnické osoby. Není-li zjištěn takový důvod k obavě, je zásadně třeba považovat volbu zmocněnce takovým jednatelem za úkon, z něhož v trestním řízení proti právnické osobě vyloučen není.*“⁷⁵

⁷⁴ Stanovisko Unie obhájců ČR č. 1/2018 k otázce důvěrnosti a možnosti odposlechu komunikace mezi obviněnou právnickou osobou a jejím obhájcem [online]. Unie obhájců české republiky. Dostupné z: <https://www.uocr.cz/stanoviska/stanovisko-unie-obhajcu-cr-c-1-2018-k-otazce-duvurnosti-a-moznosti-odposlechu-komunikace-mezi-obvinenou-pravnickou-osobou-a-jejim-obhajcem/> [cit. 14. 11. 2020].

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 1. 2020, sp. zn. IV. ÚS 3139/19.

ZTOPO nevymezuje požadavky, které musí opatrovník splňovat. Gřivna v této souvislosti uvádí, že ani není určeno, že opatrovníkem musí být osoba fyzická. Proto dle něj nelze vyloučit ani ustanovení osoby právnické opatrovníkem.⁷⁶ Tento Gřivnův názor dle autora této práce však může vést ke komplikacím v rámci probíhajícího trestního řízení. Ustanovení právnické osoby opatrovníkem přináší další otázky a možné řetězení v nacházení konečné fyzické osoby, se kterou bude v rámci řízení jednáno jako se zástupcem právnické osoby, bude ji možné vyslechnout či této osobě doručovat.

Autor tedy nepředpokládá reálné využití ustanovení právnické osoby opatrovníkem právnické osoby. Zde lze spíše přisvědčit Jelínkovi, který uvádí, že osobou opatrovníka má být ustanovena osoba znalá problematiky činnosti právnické osoby, jež bude způsobilá skutečně hájit zájmy právnické osoby, a to především osoba z řad orgánů této právnické osoby (např. člen dozorčí rady) nebo z řad zaměstnanců právnické osoby v řídicí nebo kontrolní pozici. Až v případě, kdy zde není takové osoby, je možné ustanovit jinou osobu, a to např. advokáta. Dle Jelínka se pak nabízí možnost ustanovovat advokáta podobně jako u osob fyzických podle předem vytvořeného seznamu.⁷⁷

⁷⁶ GŘIVNA, T.: § 34 [Úkony právnické osoby]. In ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GŘIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 742. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁷⁷ JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 325. ISBN 978-80-7502-351-3.

2.2. Právo odepřít výpověď

2.2.1. Zákaz nucení k sebeobviňování a zásada *nemo tenetur*

Právo odepřít výpověď, které je nerozlučně spjato se zásadou *nemo tenetur se ipsum accusare* (nikdo není povinen obviňovat sám sebe), je tradiční součástí trestního řízení v demokratickém právním státě. Nejinak je tomu i v České republice. Cílem této kapitoly je však popsat aplikaci této zásady v trestním řízení proti právnickým osobám a rozebrat případné koncepční rozdíly oproti klasickému řízení.

Hlavním prvkem trestního řízení proti právnickým osobám, kde se uvedená zásada zákazu nucení k sebeobviňování prosadí, bude výpověď právnické osoby. S ohledem na skutečnost, že stran výsledku právnické osoby neobsahuje ZTOPO nad rámec ustanovení týkajícího se pořadí výsledků a závěrečných řečí při společném řízení proti fyzické a právnické osobě speciální úpravu, bude subsidiárně užita obecná úprava trestního řádu.

Výpověď obviněného v trestním řízení je jedním ze základních důkazních prostředků. Zjištění postoje obviněného ke skutečnostem, které mu jsou kladeny za vinu, je samozřejmou součástí většiny trestních řízení a může podstatně přispět k zdárnému poznání skutečného stavu a objasnění věci.

Mezi výsledkem obviněného a ostatními důkazními prostředky (výpověď svědka, znalce) však bude podstatný rozdíl, a to s ohledem na evidentní zájem obviněného/obžalovaného na výsledku trestního řízení. Výpověď obviněného má v trestním řízení dvojí funkci, jelikož je taktéž základním prostředkem obhajoby proti sdělenému obvinění.⁷⁸

Zákon pak v ust. § 92 odst. 1 TrŘ uvádí, že výslech obviněného má být pokud možno zaměřen na poskytnutí jasného a úplného obrazu o skutečnostech důležitých pro trestní řízení. Je právem obviněného, nikoli jeho povinností, vypovídat k důkazu a odmítnutí výpovědi pro něj nesmí mít žádné negativní důsledky, přičemž tato skutečnost je zakotvena nejen v zákoně, ale taktéž na ústavněprávní úrovni, a to v čl. 40 odst. 4 Listiny. Odepření výpovědi pak nelze považovat za důkaz viny obviněného nebo za jeho konkludentní doznání. Pro orgány činné v trestním řízení platí zásada *presumpce nevinny*, zásady *oficiality* a *vyhledávací*.⁷⁹

⁷⁸ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 398. ISBN 978-80-7502-278-3.

⁷⁹ PÚRY, F.: § 92 [Postup při výslechu]. In ŠÁMAL, P., GŘIVNA, T., NOVOTNÁ, J., PÚRY, F., RŮŽIČKA, M., ŘÍHA, J., ŠÁMALOVÁ, M., ŠKVAJN, P.: *Trestní řád I, II, III*. 7. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 1415. ISBN 978-80-7400-465-0.

2.2.2. Aplikace zákazu nucení k sebeobviňování v řízení proti právnickým osobám

Základní otázkou pro potvrzení možnosti užití práva odepřít výpověď ve vztahu k trestnímu řízení proti právnickým osobám bude úvodem samotná možnost jeho aplikace. ZTOPO výslovně problematiku odepření výpovědi obviněné právnické osoby neřeší, a tudíž je nutné existenci dovozovat z jiných zdrojů, a to zejména na ústavněprávní úrovni. Možnost odepřít výpověď je tradiční součástí tzv. práva na spravedlivý proces, které je zakotveno v Listině, konkrétně v její hlavě páté (čl. 36-40). Toto právo pak bude s ohledem na rozhodovací praxi Ústavního soudu poskytováno nejen fyzickým, ale taktéž právnickým osobám. To lze dovodit zejména z nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 15/93-II, jenž je tradičním podkladem pro přiznání určitých základních práv a svobod taktéž právnickým osobám. Uvedený nálezh stanoví, že: „*Z prohlášení bývalé České a Slovenské Federativní Republiky při ratifikaci Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, které uznává pravomoc Evropské komise pro lidská práva přijímat stížnosti osob, nevládních organizací nebo skupina osob považujících se za poškozené v důsledku porušení práv přiznaných Úmluvou (srov. sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), lze dovodit ochotu státu poskytovat ochranu i právnickým osobám, pokud jde o základní práva a svobody.*“⁸⁰

Bohuslav pak v příspěvku shrnujícím Herczegovu práci v oblasti zákazu nucení k sebeobviňování v této souvislosti konstatuje, že právo na spravedlivý proces je ve své základní podstatě zakotveno v čl. 6 EÚLP. Právo nepřispívat k vlastnímu obvinění sice v EÚLP není explicitně upraveno, nicméně je považováno za ústřední prvek práva na spravedlivý proces. Dále je velice důležité upozornit na to, že EÚLP poskytuje ochranu jak fyzickým, tak právnickým osobám, které taktéž požívají ochranu podle čl. 6 EÚLP, a to obecně v rozsahu, v jakém se právo na spravedlivý proces vztahuje na obviněné fyzické osoby.⁸¹ Tato skutečnost byla ze strany ESLP potvrzena např. v rozsudku ze dne 12. 11. 2002, č. 32559/96 ve věci *Fortum Oil a Gasy Oy proti Finsku*, jak již bylo uvedeno v kapitole 2.1 této práce.⁸²

Herczeg dále ve vztahu k možnosti právnické osoby odepřít výpověď uvádí, že z hlediska zajištění práva na obhajobu je důležitý právě zákaz nucení k sebeobviňování. Ten totiž platí i pro obviněnou právnickou osobu. Právo nebýt donucován k sebeobvinění a právo nebýt nucen předkládat proti sobě důkazy je zaručeno na ústavněprávní úrovni. Konkrétně je dovozováno z čl. 37 odst. 1 Listiny. Ten zakotvuje právo každého odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil

⁸⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. 1. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 15/93-II.

⁸¹ BOHUSLAV, L.: *Zásada nemo tenetur ve vztahu k trestnímu řízení proti právnickým osobám*. In *Ústavněprávní limity trestního práva: k odkazu Jiřího Herczega*. Praha: Leges, 2019, s. 179. ISBN 978-80-7502-349-0.

⁸² Rozsudek ze dne 12. 11. 2002 ve věci *Fortum Oil and Gas Oy proti Finsku*, č. 32559/96.

nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké. Speciální ustanovení je nad rámec uvedeného obsaženo v čl. 40 odst. 4 Listiny, který přiznává právo odepřít výpověď obviněnému. Takového práva nesmí být obviněný jakýmkoliv způsobem zbaven.⁸³ S ohledem na uvedené je tedy zřejmé, že právo odepřít výpověď je základní součástí práva na spravedlivý proces. Aplikace na právnické osoby není v relevantních předpisech sice výslovně uvedena, nicméně je v praxi dovozována.

Obsahem práva nebýt nucen obviňovat sebe samého je aktivní i pasivní chování. Podstatu práva nebýt nucen se obviňovat tvoří dle ESLP dvě jednotlivá práva, a to (i) právo nebýt nucen k doznání (právo mlčet) a (ii) právo nebýt nucen přispět k vlastnímu obvinění jiným způsobem než výpovědí (objektivními či věcnými důkazy).⁸⁴

Bohuslav se však v této souvislosti zamýšlí nad otázkami, jakým způsobem bude v trestním řízení proti právnickým osobám vykládána orgány činnými v trestním řízení pasivita (mlčení) právnické osoby a zda může být nečinnost právnické osoby vykládána v její neprospěch. Bohuslav pak inklinuje k názoru, že právnická osoba by měla v rámci řízení vystupovat aktivně a např. dokládat existenci *compliance programu*.⁸⁵ Tyto závěry Bohuslava jsou však zaměřeny spíše na existenci obráceného důkazního břemene v trestním řízení proti právnickým osobám a jsou podrobněji rozebrány v kapitole 2.5 této práce.

2.2.3. Svědecká výpověď v řízení proti právnické osobě

Ve vztahu k aplikaci zásady *nemo tenetur se ipsum accusare* se pak jeví důležité rozlišit, zda jde o shora uvedenou výpověď právnické osoby, jež bude realizována prostřednictvím osoby oprávněné za právnickou osobu v řízení konat (ust. § 34 ZTOPO), či zda se bude jednat o svědeckou výpověď např. člena statutárního orgánu, společníka nebo osoby ve vedoucím postavení v rámci společnosti. Výsledkem takových osob jako svědků by právnická osoba byla prakticky donucována k sebeobviňování, jelikož zpravidla tyto osoby budou mít informace vedoucí k možnému usvědčení právnické osoby.⁸⁶ S ohledem na skutečnost, že veškeré osoby, které budou takto vyslýchány, nemohou v důsledku ust. § 34 odst. 3 ZTOPO působit jako osoby

⁸³ HERCZEG, J.: *Právo na obhajobu a zásada nemo tenetur v řízení proti právnickým osobám*. In JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 156. ISBN 978-80-7502-205-9.

⁸⁴ HERCZEG, J.: Tamtéž, s. 157.

⁸⁵ BOHUSLAV, L. *Zásada nemo tenetur ve vztahu k trestnímu řízení proti právnickým osobám*. In *Ústavněprávní limity trestního práva: k odkazu Jiřího Herczega*. Praha: Leges, 2019, s. 181. ISBN 978-80-7502-349-0.

⁸⁶ HERCZEG, J.: Tamtéž, s. 158.

konající za právnickou osobu, jelikož současně může úkony v rámci trestního řízení činit pouze jedna osoba, přichází v úvahu otázka, kdy budou svědci moci výpověď odepřít.

Jak stanoví subsidiárně užitě ust. § 100 odst. 2 TrŘ: „*Svěddek je oprávněn odepřít vypovídat, jestliže by výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu, partneru nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní.*“ Nebude tak překvapením, že v praxi se již vyskytly pokusy o užití možnosti odepřít výpověď z důvodu, že by vyslychaná vedoucí osoba (statutární orgán, společník, zaměstnanec) újmu právnické osoby pociťovala jako újmu vlastní a že právnická osoba je pro ni osobou blízkou.

Ve shora uvedených intencích se nad užitím institutu osoby blízké zamýšlí také Polák, a to v kontextu slovenské právní úpravy. Zákon 301/2005 Z. z., Trestný poriadok, konkrétně jeho ust. § 130 odst. 2 stanoví, že: „*Svedok je oprávnený odopriet' vypovedať, ak by výpoved'ou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe, svojmu príbuznému v priamom rade, svojmu súrodencovi, osvojiteľovi, osvojencovi, manželovi alebo druhovi, alebo iným osobám v rodinnom alebo obdobnom pomere, ktorých ujmu by právom pociťoval ako vlastnú ujmu.*“ Tato definice se tedy kryje s tou, která je obsažena v českém trestním řádu. Polák dále zkoumá, zda lze pod pojem obdobný vztah podřadit také právnické osoby, přičemž za pomoci *analogie iuris* hledá odpověď v občanskoprávní úpravě a judikatuře, a to judikatuře české,⁸⁷ která v určitém případě dovodila možnost podřazení právnické osoby pod osobu blízkou. Polák usuzuje, že v případě připuštění takového výkladu v občanskoprávních vztazích by měl takový výklad být tím spíše přípustný v trestněprávních věcech.⁸⁸ Dále však není nalezena pevná opora pro takovýto extenzivní výklad osoby blízké, ať již ve slovenské či české úpravě. Nad rámec toho předmětnou otázku poměrně razantně a jasně vyložil Vrchní soud v Praze ve svém rozhodnutí ze dne 10. 2. 2016, sp. zn. 5 To 96/2015, kdy kategoricky neakceptoval postup odepření výpovědi svědkem z důvodu tvrzené blízkosti osob.⁸⁹

I přes skutečnost, že například ve věcech občanskoprávních bylo dovozeno, že právnická osoba může být v určitých případech považována za osobu blízkou,⁹⁰ soudy v trestněprávní

⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. 29 Cdo 4822/2008.

⁸⁸ POLÁK, P.: *Možné problémy súvisiace s trestným konaním proti právnickým osobám v Slovenskej republike*. In JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 168-169. ISBN 978-80-7502-205-9.

⁸⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 2. 2016, sp. zn. 5 To 96/2015.

⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. 29 Cdo 4822/2008.

rovině tuto argumentaci nepřipustily.⁹¹ Popření možnosti odepřít výpověď na uvedeném základu však automaticky neznamená, že takto vyslychaná osoba je povinna uvést veškeré skutečnosti bez jakékoliv možnosti obrany. Uvede-li svědek v daném případě, v čem spatřuje konkrétní důvody pro odepření výpovědi, a ty budou orgánem činným v trestním řízení posouzeny jako dostatečné, rozhodne tento orgán o oprávněnosti odepřít svědeckou výpověď, nicméně nikoliv na základě osobní blízkosti fyzické a právnické osoby, ale zejména vzhledem k zákazu nucení k sebeobviňování.⁹²

2.2.4. Průběh výslechu právnické osoby

K samotnému průběhu výslechu právnické osoby prostřednictvím jejího zástupce (ust. § 34) uvádí Vantuch, že tento má zejména přispět ke zjištění stanoviska zástupce právnické osoby k předmětu obvinění. Vantuch pak konkrétně říká, že: „*Při jeho provádění musí být splněny obdobné požadavky, které se kladou na výslech fyzické osoby. Jak již bylo shora uvedeno, zástupce právnické osoby nesmí být žádným způsobem donucován k výpovědi či k doznání. Má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se právnické osobě kladou za vinu, a k důkazům o nich, může ve svém monologu bez přerušování souvisle vylíčit skutečnosti, které jsou předmětem obvinění, stejně jako okolnosti, které obvinění zeslabují nebo vyvracejí, a nabídnout o nich důkazy. Zástupci právnické osoby mohou být kladeny otázky až po skončení monologové části jeho výpovědi, a to k jejímu doplnění, odstranění neúplnosti, nejasnosti a rozporů. Otázky musejí být kladeny jasně a srozumitelně bez předstírání klamavých a nepravdivých okolností; nesmí v nich být naznačeno, jak na ně odpovědět (§ 92 odst. 2, 3 TrŘ). Může mu být dovoleno, aby dříve, než dá odpověď, nahlédl do písemných poznámek, jež musí vyslychajícím, požádá-li o to, předložit k nahlédnutí; tato okolnost musí být v protokolu poznamenána (ust. § 93 odst. 1 TrŘ).*“⁹³ Koná-li se pak společné řízení proti právnické a fyzické osobě, vyslechne se při hlavním líčení a ve veřejném zasedání nejdříve fyzická a až poté právnická osoba (ust. § 37 odst. 1 ZTOPO).

⁹¹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 2. 2016, sp. zn. 5 To 96/2015.

⁹² HERCZEG, J.: *Právo na obhajobu a zásada nemo tenetur v řízení proti právnickým osobám*. In JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 159. ISBN 978-80-7502-205-9.

⁹³ VANTUCH, P.: *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1038. ISBN 978-80-7400-750-7.

2.3. Společné řízení proti právnické a fyzické osobě

2.3.1. Důvody a způsob vedení společného řízení

Trestné činy právnických a fyzických osob spolu z povahy věci budou souviset, a to zejména s ohledem na charakter právnické osoby jakožto fikce. Ve většině případů tedy bude orgán činný v trestním řízení souběžně stíhat taktéž pachatele – fyzickou osobu, která bude jednou z osob uvedených v ust. § 8 odst. 1 ZTOPO. Logickým krokem tedy pro možnou totožnost skutku bude proti obviněné právnické i fyzické osobě provést společné řízení.

Jak uvádí Vantuch, konat se bude společné řízení proti obviněné právnické osobě a obviněné fyzické osobě, jestliže spolu jejich trestné činy souvisejí, ledaže by tomu bránily důležité důvody. Je-li příslušný konat řízení alespoň o jednom z trestných činů, je věcně příslušným pro společné řízení krajský soud. Jsou-li pachateli nejtěžšího trestného činu nebo nejtěžších trestných činů obviněná právnická osoba i fyzická osoba, koná společné řízení soud, který je příslušný konat řízení proti obviněné fyzické osobě (§ 31 odst. 1 ZTOPO).⁹⁴

Výhod provedení společného řízení je vícero, a to jak na poli dokazování, tak čistě optikou hospodárnosti trestního řízení. Společné řízení umožňuje efektivní, účelné a ekonomické vedení řízení. V rámci společného řízení lze ve většině případů lépe než v několika paralelních nebo po sobě jdoucích nezávislých řízeních zhodnotit celý souhrn trestné činnosti a míru účasti jednotlivých osob na ní. V případě společného řízení vedeného proti obviněné fyzické osobě, jejíž trestný čin je právnické osobě přičítán, je to zcela evidentní, protože bude zkoumán totožný skutkový základ. Ve společném řízení lze taktéž lépe individualizovat sankce ukládané jednotlivým osobám, které se na trestné činnosti podílely.⁹⁵

Věcně lze poznamenat, že v praxi bude s ohledem na shora uvedené převažovat právě provedení společného řízení. Pouze v případě existence důležitých důvodů pak bude možné vést oddělená trestní řízení proti fyzické a právnické osobě. Takové důležité důvody musejí skutečně existovat a vyplývat z obsahu trestního spisu. Příkladem může být dlouhodobá nedosažitelnost obviněné fyzické osoby nebo nemožnost ji dlouhodobě postavit před soud ze

⁹⁴ VANTUCH, P.: *Trestní řízení z pohledu obhajoby. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1029. ISBN 978-80-7400-750-7.

⁹⁵ FOREJT, P., HABARTA, P., TREŠLOVÁ, L.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem.* Praha: Linde, 2012, s. 275-276. ISBN 978-80-7201-875-8.

zdravotních důvodů. Vyčkávání a neprovedení řízení by totiž mohlo být v rozporu se zásadou rychlosti a hospodárnosti řízení (§ 2 odst. 4 TrŘ).⁹⁶

Gřivna pak z procesního hlediska uvádí, že ve společném řízení proti fyzické a právnické osobě bude z povahy věci nutné provádět úkony trestního řízení ve vztahu k oběma těmto subjektům.⁹⁷ ZTOPO pak v ust. § 31 odst. 3 určuje, že v takovém případě se úkony provádějí „zpravidla“ nejprve ve vztahu k fyzické osobě. Využito bude toto ustanovení v praxi zejména tam, kde by se o úkonu provedeném ve vztahu k právnické osobě nebo o jeho obsahu dozvěděla fyzická osoba a mohla by úkon nebo jím sledovaný účel zmařit. Gřivna dále v této souvislosti uvádí, že: „*Úkonem trestního řízení jsou všechny úkony vykonávané orgány činnými v trestním řízení podle trestního řádu a na jeho základě. V řízení před soudem to budou úkony v dokazování (např. výslech obviněného, výslech svědka, znalecký posudek), rozhodnutí, zajišťovací úkony, hlavní líčení, veřejné zasedání apod. Některé procesní úkony (např. hlavní líčení) se mohou skládat z řady dílčích procesních úkonů. Zákon užitím slova „zpravidla“ ponechává dostatečný prostor pro úvahu, zda ustanovení aplikovat nebo nikoli. Výjimkou je § 37 odst. 1, který stanoví obligatorní pořadí. Nejprve je ve společném řízení proveden v hlavním líčení a veřejném zasedání výslech fyzické osoby a až poté výslech zástupce právnické osoby.*“⁹⁸

2.3.2. Společné řízení proti právnické osobě a mladistvému

Z praktického procesního hlediska je pak příhodné se zamyslet nad provedením společného řízení proti právnické osobě a mladistvému. Tuto situaci ZTOPO ani ZSVM explicitně nerozebírají, prakticky však nepochybně může nastat.

ZSVM obsahuje ustanovení o společném řízení týkající se společného řízení proti mladistvému a dospělému. Ve vztahu k společnému řízení proti mladistvému a právnické osobě speciální úpravu neobsahuje. Dle ust. § 38 odst. 2 ZVSM lze konat společné řízení proti mladistvému a dospělému pouze výjimečně, a to v případě, že je to nezbytně nutné pro všestranné a objektivní objasnění věci a není to na újmu mladistvému. Toto společné řízení pak koná soud pro mládež a ve vztahu k mladistvému se i ve společném řízení použijí ustanovení

⁹⁶ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 159-160. ISBN 978-80-7552-965-7.

⁹⁷ GŘIVNA, T.: *§ 31 [Společné řízení]*. In ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GŘIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání.* Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 581. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁹⁸ GŘIVNA, T.: *§ 31 [Společné řízení]*. Tamtéž. s. 581.

ZSVM. Smyslem této úpravy je ochrana rozumového a mravního vývoje mladistvého a zamezení jakékoli újmě způsobené mladistvému v tomto směru. Před všestranným a objektivním objasněním věci je tedy upřednostňována ochrana mladistvého, což je třeba mít na mysli i v řízení proti právnické osobě. Lze tedy usuzovat, že i ve společném řízení proti mladistvému a právnické osobě lze analogicky aplikovat § 38 odst. 2 ZSVM.⁹⁹

Dle Gřivny pak prakticky mohou nastat dvě situace:

1. Provinění obviněného mladistvého zakládá ve smyslu § 8 ZTOPO trestní odpovědnost právnické osoby, tj. situace, kdy bude mladistvý zaměstnancem právnické osoby (již dosáhuvší 15 let). Dojde-li výjimečně k takovému případu, dle § 31 by se mělo zpravidla konat společné řízení, jelikož dokazování protiprávního jednání obviněného mladistvého je zásadním předpokladem pro vydání rozhodnutí o trestní odpovědnosti právnické osoby. Společné řízení tedy v takových případech bude pro všestranné a objektivní objasnění věci zpravidla nutné. Jestliže by však mělo být společné řízení na újmu mladistvému, bude možné připustit výjimku.¹⁰⁰
2. Provinění obviněného mladistvého souvisí jiným způsobem (např. případy trestné součinnosti) s trestným činem obviněné právnické osoby. V takových případech bude třeba individuálně zvážit kritéria stanovená v ust. § 38 odst. 2 ZSVM (všestranné a objektivní objasnění věci, újma mladistvého).¹⁰¹

Jak vyplývá ze shora uvedeného, z praktického hlediska je v řešeném dílčím tématu důležitá otázka aplikované právní úpravy. V této souvislosti je s přihlédnutím k ochraně práv mladistvých třeba mít na paměti, že povede-li se společné řízení proti obviněné právnické osobě a obviněnému mladistvému, budou přednostně užitá ustanovení ZSVM (ve vztahu k mladistvému), následně ustanovení ZTOPO a subsidiárně ustanovení trestního řádu. Řízení bude konat soud pro mládež. To bude mít vliv i na příslušnost místní, neboť § 37 ZSVM je třeba upřednostnit před § 29 ZTOPO.¹⁰²

⁹⁹ GŘIVNA, T.: § 31 [Společné řízení]. In ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GŘIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 579. ISBN 978-80-7400-592-3.

¹⁰⁰ GŘIVNA, T.: Tamtéž, s. 580.

¹⁰¹ GŘIVNA, T.: Tamtéž, s. 580.

¹⁰² GŘIVNA, T.: Tamtéž s. 580.

2.4. Zajišťovací opatření

Za účelem provedení trestního řízení a naplnění jeho účelu je mnohdy potřeba zajistit přítomnost určitých osob a opatřit určité věci. To se v klasickém trestním řízení děje prostřednictvím zajišťovacích opatření, která mají buď osobní, či věcný charakter. Trestní řízení proti právnickým osobám s ohledem na charakter právnické osoby přináší několikéré odchylky a specifika.

Jak již bylo uvedeno, právnické osoby jsou umělé organizační útvary, a proto vůči nim nepřichází v úvahu použít těch omezení, která lze při splnění zákonných podmínek použít proti fyzické osobě. Právnickou osobu nelze zadržet (§ 75, § 76 TrŘ), obviněnou právnickou osobu nelze vzít do vazby (§ 67 an. TrŘ), nelze ohledně ní vydat příkaz k zatčení (§ 69 TrŘ), nelze ji podrobit osobní prohlídce (§ 82 odst. 3 TrŘ) a nelze jí zakázat vycestovat do zahraničí (§ 77a odst. 1 TrŘ). Za právnickou osobu však jednájí fyzické osoby, vůči kterým lze uvedená osobní zajišťovací opatření použít.¹⁰³ ZTOPO upravuje zajišťovací instituty dílčím způsobem v § 33, částečně v § 34 a dále v § 36. Účelem těchto institutů je v obecné rovině zajištění smyslu a řádného průběhu řízení směřujícího proti právnické osobě.¹⁰⁴

Podle shora uvedeného dělení je tedy dále uvedeno dělení zajišťovacích institutů dle jejich použitelnosti s vysvětlivkou, zda jde o institut uvedený výlučně v trestním řádu a použije se na základě obecného ustanovení obsaženého v § 1 odst. 2 ZTOPO, jež stanoví subsidiární užití trestního zákoníku a trestního řádu, či zda zajišťovací institut obsahuje specifické ustanovení v ZTOPO. V případě speciálních institutů obsažených pouze v ZTOPO je pak v rámci této kapitoly obsažen podrobnější výklad, u těch klasických z trestního řádu pouze základní popis.

2.4.1. Zajišťovací instituty použitelné na právnickou osobu

1. Pozastavení výkonu jednoho či více předmětů činnosti – ust. § 33 odst. 1 ZTOPO;
 - Speciální institut, výklad obsažen dále v rámci této kapitoly v bodě 2.4.4.
2. Omezení nakládání s majetkem – ust. § 33 odst. 1 ZTOPO;
 - Speciální institut, výklad obsažen dále v rámci této kapitoly v bodě 2.4.4.

¹⁰³ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou. 2. vydání.* Praha: Leges, 2013, s. 199-200. ISBN 978-80-87576-43-4.

¹⁰⁴ ŘÍHA, J.: § 33 [Zajišťovací opatření]. In ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GŘIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání.* Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 635. ISBN 978-80-7400-592-3.

3. Složení částky odpovídající výši předpokládaného peněžitého trestu nebo poskytnutí jiné záruky – ust. § 32 odst. 5 ZTOPO;
 - Speciální institut, výklad obsažen dále v rámci této kapitoly v bodě 2.4.4.
4. Zajištění věcí důležitých pro trestní řízení – ust. §§ 77b až 81b TrŘ;
 - Ve spojitosti s ust. § 1 odst. 2 ZTOPO bude zajištění věcí aplikováno proti právnickým osobám dle trestního řádu. Proti právnickým osobám tedy budou moci být použity klasické věcné zajišťovací instituty, a to předložení, vydání a odnětí věci, zajištění nástrojů a výnosů z trestné činnosti a náhradní hodnoty.
5. Prohlídka jiných prostor a pozemků – ust. § 83a TrŘ;
 - S ohledem na skutečnost, že domovní prohlídka se v řízení proti právnickým osobám, jež nemají obydlí, neuplatní, je nutné v takovém řízení postupovat prohlídkou jiných prostor a pozemků. Ty jsou chráněny obdobně jako obydlí fyzické osoby. Problémovým aspektem může být skutečnost, že prostory označené jako tzv. „jiné“ jsou v mnohých případech taktéž obydlím fyzické osoby (jednatel či společník). Při takové prohlídce je třeba dbát rámce ochrany stanoveného právě ustanoveními upravujícími domovní prohlídku.¹⁰⁵
6. Zadržení a otevření zásilek, jejich záměna a sledování – ust. §§ 86 až 87c TrŘ;
 - Ochrana listovního tajemství (čl. 13 Listiny) spadá taktéž na právnickou osobu, a tudíž je potřeba ustanovení upravující postup pro zadržení a otevření zásilek určených právnické osobě nebo právnickou osobou odeslaných.
7. Odposlech a záznam telekomunikačního provozu – ust. §§ 88 až 88a TrŘ;
 - V případě vedení trestního řízení proti právnické osobě je taktéž možné zařídit odposlech a záznam telekomunikačního provozu nebo žádat údaje o telekomunikačním provozu, který již byl uskutečněn. V praxi může být problematické užívání telefonního čísla evidovaného na právnickou osobu výlučně jednou fyzickou osobou, která ho využívá nejen k pracovním, ale také k soukromým účelům. V důsledku této skutečnosti dojde ke konkurenci ochrany tajemství sdělovaných informací ve vztahu k právnické osobě a k fyzické osobě. Tento problém ale pravděpodobně nevznikne v případě, kdy bude probíhat

¹⁰⁵ ŘÍHA, J.: § 33 [Zajišťovací opatření]. In ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 644. ISBN 978-80-7400-592-3.

současně řízení proti právnické osobě a této fyzické osobě (obvykle členovi statutárního orgánu), která bude také podezřelá či obviněná z téže trestné činnosti (např. trestné činnosti hospodářské páchané právě v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti).¹⁰⁶

8. Operativně pátrací prostředky – ust. §§ 158b až 158f TrŘ;
 - Předstíraný převod (ust. § 158c TrŘ), sledování osob a věcí (ust. § 158d TrŘ) a použití agenta (ust. § 158e TrŘ) lze uplatnit taktéž v řízení proti právnické osobě.
9. Zajištění nároku poškozeného – ust. §§ 47 až 49 TrŘ;
 - Institut chránící práva a nároky poškozeného je taktéž plně využitelný v trestním řízení proti právnické osobě.
10. Zajištění výkonu peněžitého trestu – ust. § 344a a § 344b TrŘ;
 - Toto zajišťovací opatření obsahuje v trestním řádu obecnou úpravu, která je aplikovatelná bez dalšího taktéž na právnické osoby. Je-li obviněná právnická osoba stíhána pro trestný čin, za který je třeba vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu a poměrům obviněné právnické osoby očekávat uložení peněžitého trestu, může soud a v přípravném řízení státní zástupce zajistit určenou část majetku obviněné právnické osoby.
11. Zajištění výkonu trestu propadnutí majetku – ust. §§ 347 až 349 TrŘ;
 - Taktéž plně využitelné proti právnické osobě. Zajištění postihuje veškerý majetek obviněné právnické osoby, nebo jeho určenou část, včetně plodů a užitků, které z nich plynou. Zajištění celého majetku se vztahuje i na majetek, který obviněná právnická osoba nabude po zajištění.
12. Zajištění výkonu zabránění části majetku – ust. § 358b TrŘ;
 - Pro výkon tohoto ochranného opatření uloženého právnické osobě se plně použije obecná úprava obsažená v trestním řádu (§ 358a a § 358b TrŘ), neboť

¹⁰⁶ ŘÍHA, J.: § 33 [Zajišťovací opatření]. In ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 645. ISBN 978-80-7400-592-3.

ZTOPO žádné speciální ustanovení o výkonu této sankce neobsahuje a současně její uložení umožňuje (§ 15 odst. 2 a § 26a ZTOPO).¹⁰⁷

13. Příkaz k zajištění hodnoty nebo důkazního prostředku – ust. §§ 226 až 238 ZMJS; zajištění výkonu rozhodnutí ukládajícího peněžitou sankci nebo jiné peněžité plnění v jiném členském státu – ust. §§ 273 až 277 ZMJS; zajištění výkonu rozhodnutí ukládajícího propadnutí nebo zabránění majetku nebo věcí v jiném členském státu – ust. §§ 292 až 295 ZMJS;
 - Plně využitelné v řízení proti právnické osobě, přičemž je nutné zohlednit specifika vyplývající ze zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních (ZMJS)¹⁰⁸.

2.4.2. Zajišťovací instituty použitelné na fyzickou osobu konající v trestním řízení úkony za právnickou osobu

1. Předvolání – ust. § 90 TrŘ v kombinaci s ust. § 34 odst. 6 a § 36 ZTOPO;
 - Z povahy věci musí být toto opatření použito proti fyzické osobě. ZTOPO výslovně neupravuje, jakým způsobem má být zajištěna účast právnické osoby na trestním řízení a jak je v této souvislosti zohledněno postavení fyzické osoby, která za právnickou osobu jedná. I dle Říhy není bez dalšího jasné, jaké je postavení fyzické osoby jednající za právnickou osobu, přičemž pro řešení této otázky uvádí následující: *„Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim výslovně neupravuje, jakým způsobem má být zajištěna účast právnické osoby na trestním řízení a jak se do toho promítá postavení fyzické osoby jednající za právnickou osobu, zda se předvolání užije i vůči právnické osobě, či zda právnickou osobu tam, kde v řízení proti fyzické osobě přichází v úvahu předvolání (zejm. k hlavnímu líčení a veřejnému zasedání), postačí vyrozumět, resp. zda je též, popř. jen, třeba předvolat osobu oprávněnou za právnickou osobu jednat. Výslovně tuto otázku sice neřeší ani důvodová zpráva k zákonu, nicméně lze k řešení dospět výkladem konkrétních ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, neboť s předvoláním právnické osoby počítá především § 34 odst. 5 a 7 (více srov. výklad k tomuto*

¹⁰⁷ ŘÍHA, J.: Tamtéž, s. 646.

¹⁰⁸ ŘÍHA, J.: Tamtéž, s. 646

ustanovení). Znění těchto ustanovení nasvědčuje tomu, že doručována právnické osobě mají být nejen rozhodnutí, ale i předvolání, která tedy nebudou směřována fyzické osobě oprávněné jednat za právnickou osobu, ale přímo právnické osobě, neboť předvolání přímo právnické osoby je jednou z podmínek konání hlavního líčení v nepřítomnosti fyzické osoby jednající za obviněnou právnickou osobu. (...) Předvolávána by měla být přímo právnická osoba.“¹⁰⁹

- Na druhou stranu však není vyloučeno i předvolání fyzické osoby oprávněné za obviněnou právnickou osobu jednat. V důvodných případech by taková fyzická osoba měla být předvolána. Nicméně jde především o trestní stíhání samotné právnické osoby, a tudíž by orgány činné v trestním řízení měly směřovat své úkony vůči ní, a to i ve vztahu k zajištění její účasti na trestním řízení s plným zachováním jejího práva na obhajobu a spravedlivý proces, a to tím způsobem, že bude předvolání zasíláno přímo právnické osobě, a to zejména prostřednictvím datové schránky. Nebude-li takové doručení datovou zprávou možné, doručovat se bude na adresu, kterou právnická osoba výslovně určila jako adresu pro doručování. Pro případ, že takto určená adresa není, doručováno bude dle příslušných ustanovení OSŘ (zejm. adresa sídla právnické osoby).¹¹⁰
2. Předvedení (ust. § 90 TrŘ), zadržení (ust. §§ 75 až 77 TrŘ) včetně příkazu k zadržení (ust. § 76a TrŘ), příkaz k zatčení (ust. § 69 TrŘ), vazba (zejména tzv. vyšetřovací – ust. § 67 a násl. TrŘ, ale též další druhy vazby, kam patří vazba vyhošťovací, vydávací, uznávací atd.) – vše uvedené v kombinaci s ust. § 34 odst. 6 ZTOPO;
- Jak již bylo uvedeno úvodem této kapitoly, nelze tato osobní zajišťovací opatření užít proti osobě právnické. ZTOPO však v případě předvedení (§ 36 ZTOPO) výslovně pamatuje na jejich užití vůči osobě jednající za právnickou osobu. Ostatní osobní zajišťovací opatření budou zejména využita proti některé z osob uvedené v ust. § 8 odst. 1 ZTOPO, jejíž jednání bude přičitatelné právnické osobě. Tyto osoby však pravděpodobně budou samy v postavení trestně stíhané osoby a zpravidla pak v postavení spoluobviněných ve společném řízení.¹¹¹
3. Pořádková pokuta – ust. 66 TrŘ v kombinaci s ust. § 34 odst. 6 a § 36 ZTOPO;

¹⁰⁹ ŘÍHA, J.: § 33 [Zajišťovací opatření]. In ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GŘIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 640. ISBN 978-80-7400-592-3.

¹¹⁰ ŘÍHA, J.: Tamtéž, s. 641.

¹¹¹ ŘÍHA, J.: Tamtéž, s. 642.

- ZTOPO obsahuje konkrétní úpravu pořádkové pokuty, a to v ust. § 36 odst. 2 a 3, jež je speciální vůči obecné úpravě ust. § 66 TrŘ, a tudíž má aplikační přednost. Pořádková pokuta ale není v ZTOPO upravena úplně, nýbrž pouze v souvislosti s jednáním osoby, která za právnickou osobu jedná v rámci trestního řízení. Existují i další případy, kdy se právnická osoba dopustí pořádkového deliktu, a to nikoliv prostřednictvím osoby uvedené v ust. § 34 odst. 1 ZTOPO, přičemž pro takový případ bude užita obecná úprava dle ust. § 66 TrŘ.¹¹²

2.4.3. Zajišťovací instituty, které se s ohledem na povahu právnické osoby neužijí

1. Domovní prohlídka, osobní prohlídka (podle §§ 82 až 83, § 83b TrŘ);
 - Jak již bylo uvedeno na začátku této kapitoly, domovní ani osobní prohlídka nebudou z povahy věci použitelné proti právnické osobě. Výlučně fyzická osoba je osobně chráněna a má obydlí, které je v souladu s ochranou poskytovanou Listinou nedotknutelné.
2. Vstup do obydlí, jiných prostor a na pozemek podle § 83c TrŘ;
 - Taktéž ustanovení o vstupu do obydlí se s ohledem na povahu právnické osoby nepoužijí. To však nebrání aplikaci úpravy týkající se vstupu do tzv. jiných prostor, jak již bylo popsáno shora.

V souvislosti s uvedenými instituty použitelnými z jejich povahy na fyzickou osobu pak přichází v úvahu otázka, jak je řádně využít v průběhu trestního řízení proti právnické osobě, a to zda např. předvolání má být doručováno (i) pouze právnické osobě, (ii) pouze fyzické osobě, nebo (iii) oběma. Dle Říhy, který zastává první uvedený názor, je to právě právnická osoba, kdo má být předvolán a kdo teprve v návaznosti na předvolání určí, kdo za ni bude jednat v konkrétním případě.¹¹³ Naproti tomu Jelínek ve své monografii uvádí, že za účelem zachování maximální ochrany práv předvolávané osoby je to právě fyzická osoba jednající za právnickou osobu, neboť ona je tím, kdo se má ke konkrétnímu úkonu dostavit.¹¹⁴ Dle názoru autora této práce však nelze uzavřít uvedenou otázku jinak než doporučením užití třetí varianty, a to

¹¹² ŘÍHA, J.: Tamtéž, s. 643.

¹¹³ ŘÍHA, J.: *Zajištění účasti právnických osob na trestním řízení*. In JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 269. ISBN 978-80-87576-58-8.

¹¹⁴ JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 329. ISBN 978-80-7502-351-3.

doručení předvolání právnické osobě i fyzické osobě za ni jednající. V takovém řešení autor nespaturuje zbytečné zdvojení procesních úkonů, ale maximalizaci úsilí orgánu činného v trestním řízení úspěšně provést daný procesní úkon. Zároveň z ryze praktického hlediska ve většině případů bude předvolaná fyzická osoba taktéž osobou, jež by právnická osoba „vyslala“ k absolvování úkonu, k němuž je právnická osoba předvolána. V opačném případě může dostavení se dvou rozdílných osob navzdory předpokladům orgánu činného v trestním řízení sloužit jako indicie k dalšímu postupu v řízení.

2.4.4. Specifické zajišťovací instituty upravené v ZTOPO

Zajišťovací opatření uvedená v ust. § 33 odst. 1 a 2 ZTOPO mohou mít podstatný dopad na fungování právnické osoby v průběhu trestního řízení, přičemž s ohledem na možnost značného omezení, nebo dokonce zastavení provozu této právnické osoby či znemožnění nakládání s jejím majetkem je uložení některého z opatření způsobilé ohrozit samotnou existenci právnické osoby.

Jak uvádí Herczeg, zajišťovací opatření uvedená v ust. § 33 odst. 1 a 2 ZTOPO jsou určitou obdobou institutu vazby z řízení proti fyzickým osobám.¹¹⁵ Tomu tak bude zejména s ohledem na nutnost naplnění vazebního důvodu dle ust. § 67 písm. c) TrŘ, tzn. že z jednání obviněné právnické osoby nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že bude právnická osoba opakovat trestnou činnost, pro kterou je stíhána, dokoná trestný čin, o který se pokusila, nebo vykoná trestný čin, který připravovala či kterým hrozila. Mimo jiné pak uvedené zákonné ustanovení stanoví, že právnické osobě lze uložit omezení nakládání s majetkem, avšak nekonkretizuje možné způsoby takového omezení. Takto široce uvedená diskrece dává orgánu činnému v trestním řízení poměrně značnou možnost zásahu do fungování konkrétní právnické osoby. Jak poukazuje Nett, soudce v přípravném řízení, resp. předseda senátu v řízení před soudem by tedy při ukládání omezení nakládání s majetkem měl přihlídnout taktéž k důsledkům, které může mít uložení zajišťovacího opatření na třetí osoby.¹¹⁶

¹¹⁵ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou. 2. vydání.* Praha: Leges, 2013, s. 200. ISBN 978-80-87576-43-4.

¹¹⁶ NETT, A.: *Zajišťovací opatření v řízení proti právnickým osobám.* In JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté.* Praha: Leges, 2017, s. 172-173. ISBN 978-80-7502-205-9.

2.4.4.1. Pozastavení výkonu jednoho nebo více předmětů činnosti

V případě, že je zde důvodná obava, že obviněná právnická osoba bude opakovat trestnou činnost, pro kterou je stíhána, nebo trestný čin, o nějž se pokusila nebo který připravovala, dokoná, je možné dočasně pozastavit výkon jednoho nebo více předmětů činnosti právnické osoby (§ 33 odst. 1 ZTOPO). Toto opatření tedy směřuje k tomu, aby právnická osoba v trestné činnosti nepokračovala. Nepochybně se jedná o zásah do svobody jednání, která je poskytována na ústavní úrovni.

V souvislosti s pozastavením výkonu předmětu činnosti pak Gřivna upozorňuje na možnou tvrdost tohoto opatření, přičemž institut komentuje následovně: „*Jde o poměrně závažný zásah do práv právnické osoby již v průběhu trestního řízení, kdy ještě není jasné, zda vůbec trestný čin spáchala, přičemž tento zásah může mít pro právnickou osobu poměrně závažné, dokonce až absolutní důsledky, neboť při pozastavení výkonu rozhodujícího předmětu činnosti by mohlo dojít k hospodářskému ochromení právnické osoby a k významným hospodářským ztrátám, které mohou být nenapravitelné a mohou vést až ke stavu úpadku právnické osoby. Proto je třeba toto zajišťovací opatření, které ve svých důsledcích obvykle znamená zřejmě závažnější zásah než druhé citované zajišťovací opatření, jež lze užít vůči právnické osobě, volit vsutku ve výjimečných případech, v nichž nelze sledovaného účelu jinak dosáhnout (princip subsidiarity, přiměřenosti a zdrženlivosti).*“¹¹⁷

2.4.4.2. Omezení nakládání s majetkem obviněné právnické osoby

Druhé opatření, specifické pro řízení proti právnické osobě, které je obsažené společně s prvním shora jmenovaným v ust. § 33 odst. 1 ZTOPO, je omezení nakládání s majetkem obviněné právnické osoby. Toto opatření s sebou přináší podstatný zásah do práva vlastnit majetek, jež je právnickým osobám garantováno čl. 11 Listiny (a taktéž na úrovni EÚLP). Primárním účelem tohoto opatření pak je dosažení stavu, kdy právnická osoba nebude mařit případný budoucí výkon trestu tím, že by svůj majetek vyvedla mimo dosah orgánů činných v trestním řízení.¹¹⁸

¹¹⁷ ŘÍHA, J.: § 33 [Zajišťovací opatření]. In ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GŘIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání.* Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 663. ISBN 978-80-7400-592-3.

¹¹⁸ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou. 2. vydání.* Praha: Leges, 2013, s. 201. ISBN 978-80-87576-43-4.

V případě, že pro takový postup existují důležité důvody, může být právnické osobě, které bylo opatření omezující nakládání s majetkem uloženo, povoleno provedení úkonu, který se tohoto majetku týká. Tato možnost potenciálně změkčuje důsledky předmětného opatření a dopady na majetkovou sféru dané právnické osoby.

2.4.4.3. Složení částky odpovídající výši předpokládaného peněžitého trestu nebo poskytnutí jiné záruky

V řízení vedeném proti právnické osobě je možné v případě, kdy by zrušení, přeměna či zánik právnické osoby ohrozily možnost výkonu trestu, uložit opatření spočívající ve složení částky (peněžité záruky) ve výši odpovídající předpokládanému peněžitému trestu, eventuelně v poskytnutí alternativní záruky. Tento institut chrání smysl a účel řízení vedeného proti právnické osobě, jež by se bez poskytnutí adekvátní jistoty vyhnula zrušením či přeměnou následkům zamýšleného trestu.

2.4.5. Komparace speciálních institutů se slovenskou právní úpravou

V případě institutů týkajících se výlučně právnických osob bude zajímavé srovnání s právní úpravou slovenskou, a to konkrétně ve věci podmínek, za nichž může být zajišťovací opatření uloženo. Jak bylo uvedeno výše, hlavní podmínkou české právní úpravy obsažené v ZTOPO je naplnění vazebního důvodu § 67 písm. c) TrŘ. Takový důvod nacházíme i ve slovenské právní úpravě,¹¹⁹ nicméně tam nestojí osamocen, nýbrž nabízí druhou, a dle autora této práce logickou alternativu. Omezující a zajišťovací opatření, která spočívají v (i) povinnosti složit peněžní částku nebo věc do úschovy soudu, (ii) zákazu nakládat s určitými věcmi či právy, nebo (iii) povinnosti něco vykonat, něčeho se zdržet či něco snášet, lze na Slovensku uložit taktéž v případě, že z okolností vyplývá důvodná obava, že se obviněná právnická osoba zbaví majetku a ohrozí účel trestu. Romža pak v souvislosti s obavou ze zbavení se majetku a ohrožení účelu trestu uvádí, že mezi těmito prvky musí existovat kauzalita, přičemž musí být obě okolnosti splněny kumulativně. Dále pak Romža kriticky k slovenské úpravě dodává, že by měla

¹¹⁹ § 26 odst. 1 zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

být precizována, a to ve vztahu k trestu, jehož ohrožení zbavením se majetku hrozí, neboť ten bude z logiky věci ohrožen pouze v případě trestů postihujících majetek.¹²⁰

Důvodem pro zahrnutí druhého alternativního důvodu pro uložení omezujícího či zajišťovacího opatření bude zřejmě účel trestního řízení proti právnické osobě, který Romža dovozuje implicitně, neboť není explicitně deklarován. Všeobecným účelem sledovaným úpravou zajišťovacích a omezujících opatření, která je obsažena v § 26 zákona č. 91/2016 Z.z., o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov, je dosáhnout řádného průběhu trestního řízení proti právnické osobě a specifickým účelem těchto opatření je pak především zabránit právnické osobě, aby nepokračovala v trestné činnosti, resp. trestný čin nedokonala, nebo aby nezmařila účel trestu postihujícího její majetek.¹²¹

Na první pohled by se mohlo zdát, že slovenská právní úprava zde šla dále a český zákonodárce podstatu a účel trestního řízení proti právnické osobě ve vztahu k možnému zbavení se majetku a ohrožení účelu trestu opomněl, jelikož ust. § 33 ZTOPO úpravu obdobnou slovenské neobsahuje. V této souvislosti je však třeba se ohlédnout na znění ZTOPO před jeho novelou z roku 2015.¹²² § 33 odst. 2 ZTOPO ve znění před novelou, tedy do 31. 5. 2015, obsahoval ustanovení obdobné tomu slovenskému,¹²³ to však bylo následně vypuštěno. Důvodem bylo zavedení nového zajišťovacího institutu přímo do trestního řádu, který umožňuje zajistit majetek obviněného pro účely výkonu peněžitého trestu, a již není důvod, aby ZTOPO upravoval obdobný institut omezující nakládání s majetkem právnické osoby pro účely zajištění výkonu peněžitého trestu, neboť tento zákon obsahuje pouze odchylky od procesní úpravy obsažené v trestním řádu, která se jinak subsidiárně užije i na právnické osoby. Proto byl i dle důvodové zprávy předmětné novely tento zajišťovací institut ze ZTOPO vypuštěn pro nadbytečnost.¹²⁴

Srovnáním obou úprav dochází autor této práce ke zjištění, že po hlubším pohledu na právní úpravu v obou státech cílí zajišťovací instituty na shodné cíle, jen k nim docházejí

¹²⁰ ROMŽA, S.: *Interpretačné a aplikačné problémy súvisiace s nariadením zaisťovacích a obmedzujúcich opatrení právnickej osobe*. In JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 185. ISBN 978-80-7502-205-9.

¹²¹ ROMŽA, S.: Tamtéž s. 182-183.

¹²² Zákon č. 86/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

¹²³ „*Předseda senátu a v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce může obviněné právnické osobě uložit omezení nakládání s jejím majetkem, je-li stíhána pro trestný čin, za který je třeba vzhledem k povaze a závažnosti činu a poměrům právnické osoby očekávat uložení peněžitého trestu, a je-li obava, že výkon tohoto trestu bude zmařen nebo ztížen.*“

¹²⁴ Vláda: *Důvodová zpráva k zákonu č. 86/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony*, č. 86/2015 Dz.

různými cestami. Zároveň je v obou úpravách možné najít částečné nedostatky. Ve vztahu ke slovenské úpravě se lze zamyslet nad skutečností, že ustanovení týkající se ohrožení účelu trestu je možná až moc široké, a lze souhlasit s Romžou, který navrhuje jeho upřesnění na tresty postihující majetek. Česká právní úprava pak v provázanosti ZTOPO s trestním řádem takový účel dovodí, a tedy již explicitní úpravu v ZTOPO neobsahuje. Ve vztahu k oběma úpravám se však autorovi jeví vhodné zahrnout jakési úvodní ustanovení o účelu trestního řízení proti právnickým osobám, které by specifikovalo nejen dosažení řádného průběhu řízení a zabránění v pokračování v trestné činnosti, ale taktéž zamezení maření účelu trestů ukládaných právnickým osobám.

2.5. Důkazní břemeno v trestním řízení proti právnickým osobám

V odborných kruzích se v souvislosti s problematickými aspekty trestního řízení proti právnickým osobám někdy skloňuje otázka údajného přenesení důkazního břemene v takovém řízení. Touto otázkou se ve svých pracích zabývali zejména Bohuslav¹²⁵ s Pelcem¹²⁶, dále na něj poukázala Tibitanzlová¹²⁷ a v neposlední řadě Jelínek ve své monografii, kde porovnává přístupy zmíněných aktérů.¹²⁸

Pro řešení otázky, zda k pomyslnému přenesení důkazního břemene skutečně dochází, či jde spíše o vyhovění povinnostem nastavení interních postupů konkrétní právnické osoby (např. zavedení tzv. *compliance programu*), jež jsou implicitně kladeny příslušnými ustanoveními ZTOPO, je nutné nejdříve identifikovat možné přístupy.

Bohuslav se ve své práci zaměřuje ve vztahu k údajnému přenesení důkazního břemene zejména na výklad ust. § 8 ZTOPO, dle něžž jde v souvislosti s přičitatelností trestného činu právnické osobě o přičitatelnost objektivní, která zatěžuje právnickou osobu povinností prokázat, že tato právnická osoba při své činnosti naplnila exkulpační/liberační důvody. Jestliže tedy právnická osoba svou procesní aktivitou dostatečně neprokáže, že takové důvody naplněny byly, zejména zavedením dostatečně efektivního *compliance programu*, a trestné jednání jí lze přičítat, bude za trestný čin odpovědná. Dle Bohuslava je tedy na právnické osobě, aby orgány činné v trestním řízení přesvědčila, že jí dané jednání přičítat nelze.¹²⁹

Naproti Bohuslavově kategorickému závěru o existenci důkazního břemene dochází Pelc po podrobném rozboru relevantních skutečností k tomu, že důkazní břemeno v trestním řízení proti právnické osobě obráceno není.¹³⁰ Bude to jednak rozpor s některými ze základních zásad trestního řízení, a to (i) zásadou presumpce nevin, (ii) zásadou „*nemo tenetur*“, (iii) v širším

¹²⁵ BOHUSLAV, L.: *K otázce přenesení důkazního břemene ve vztahu k trestní odpovědnosti právnických osob*. In JELÍNEK J. a kol.: *Trestní právo procesní – minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2016, s. 95. ISBN 978-80-7502-185-4.

¹²⁶ Např.: PELC, V.: *Kritika nové metodiky Nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno*. Bulletin advokacie, 2018, č. 11, s. 40-43. ISSN 1210-6348.

¹²⁷ TIBITANZLOVÁ, A.: *Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? I. část*. Bulletin advokacie, 2018, č. 6, s. 29-33. ISSN 1210-6348. *2. část*. Bulletin advokacie, 2018, č. 7-8, s. 20-23. ISSN 1210-6348.

¹²⁸ JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 336-347. ISBN 978-80-7502-351-3.

¹²⁹ BOHUSLAV, L.: *K otázce přenesení důkazního břemene ve vztahu k trestní odpovědnosti právnických osob*. In JELÍNEK J. a kol.: *Trestní právo procesní – minulost a budoucnost*, Praha: Leges, 2016, s. 103. ISBN 978-80-7502-185-4.

¹³⁰ PELC, V.: *Důkazní břemeno v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob*. In MACKOVÁ, A., JELÍNEK, J., BOHUSLAV, L., TRYZNA, J. a kol.: *Aktuální otázky civilního a trestního řízení se zaměřením na rekodifikaci občanského soudního řádu a trestního řádu ve světle principů demokratického a právního státu*. Praha: Všechno, 2016, s. 139-143. ISBN 978-80-85305-51-7.

kontextu zásadou enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí, ale také neexistence výslovné právní úpravy institut obrácení důkazního břemene zakotvující, jež budou hlavními argumenty pro neexistenci povinnosti právnické osoby svým aktivním jednáním orgánu činnému v trestním řízení dokázat, že podmínky pro vyvinění byly splněny.¹³¹

Dva shora uvedené názorové směry však nejsou pouze teoretickým sporem, nýbrž přesahují do praktické roviny, zejména do praxe státního zastupitelství a taktéž do interní sféry všech právnických osob, které by institut možného vyvinění dle ust. § 8 odst. 5 ZTOPO při nastavení jejich korporátního prostředí měl bezpochyby zajímat.

S přihlédnutím k názorům dle komentáře ZTOPO z roku 2018 se problematikou prokazování důvodů vyvinění zabývá také kolektiv autorů. Ti docházejí k obdobnému závěru jako Pelc, a to že o obráceném důkazním břemenu nelze v těchto souvislostech mluvit, přičemž skutečnost, zda právnická osoba splnila případné požadavky pro exkulpaci, je předmětem dokazování, které při aplikaci zásad trestního řízení vede orgán činný v trestním řízení, a nikoliv povinností dané právnické osoby. Orgány činné v trestním řízení musí při prokazování důvodů pro vyvinění se právnické osoby dát obviněné právnické osobě možnost se vyjádřit k vynaložení potřebného úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, a taktéž právnickou osobu k otázkám a důkazům souvisejícím s možným vyviněním se vyslechnout. Ze strany orgánů činných v trestním řízení je nutno vést dokazování k pravidlům chování, postupům a procesům uvnitř právnické osoby (*compliance program, compliance officer, etická či whistleblowing linka*) týkajícím se všech osob dle § 8 odst. 1 ZTOPO se zaměřením na prevenci protiprávního chování, kterého se konkrétní fyzická osoba dopustila.¹³²

S postojem příklánějícím se k Bohuslavově interpretaci přišlo poměrně překvapivě Nejvyšší státní zastupitelství, které se v několika místech svých metodik vyjadřuje v intencích existence povinnosti obhajoby prokázat vynaložení veškerého úsilí dle kritérií ust. § 8 odst. 5 ZTOPO.¹³³ Na tuto skutečnost poukazuje ve své monografii zejména Jelínek,¹³⁴ který taktéž

¹³¹ PELC, V.: *Důkazní břemeno v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob*. In MACKOVÁ, A., JELÍNEK, J., BOHUSLAV, L., TRYZNA, J. a kol.: *Aktuální otázky civilního a trestního řízení se zaměřením na rekonstrukci občanského soudního řádu a trestního řádu ve světle principů demokratického a právního státu*. Praha: Všehrad, 2016, s. 139-143. ISBN 978-80-85305-51-7.

¹³² FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 61. ISBN 978-80-7552-965-7.

¹³³ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ: *Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Příručka novou právní úpravou pro státní zástupce*. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství, 1. vydání, 29. 11. 2016, sp. zn. 123/2016; 2. vydání, 14. 8. 2018, sp. zn. 1 SL 141/2017.

¹³⁴ JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 340. ISBN 978-80-7502-351-3.

připomíná Pelcovu kritiku metodik Nejvyššího státního zastupitelství.¹³⁵ Je však v naprostém rozporu se zásadou oficiality, resp. pak zásadou vyhledávací a také zásadami legality a presumpce nevinny, aby povinnost prokázat nedodržování veškerého úsilí a péče pro předcházení trestné činnosti byla kladena právnické osobě, a nikoliv státnímu zástupci představujícímu stranu obžaloby. Nejvyšší státní zastupitelství jde ve své teorii dokonce dále, a to argumentací, že v případě, že právnická osoba nereaguje na výzvu státního zástupce k předložení podkladů objasňujících vynaložení veškerého úsilí, postačuje toto v podstatě k učinění závěru o neexistenci takového úsilí.¹³⁶ Vyvrácení závěrů Nejvyššího státního zastupitelství se pak Pelc opětovně věnuje v publikaci kolektivu autorů zaměřené na dokazování v trestním řízení.¹³⁷

V souladu se zásadou oficiality jsou to však právě orgány činné v trestním řízení, které musí relevantní skutečnosti v trestním řízení proti právnické osobě dokázat. Orgány činné v trestním řízení se musejí zaměřit na zjištění, jaká firemní kultura v právnické osobě vládne, jaký má obsah, zda systém řízení odpovídá tržním či odvětvovým standardům, hlavně však jak je ve skutečnosti prosazována a lidmi v rámci právnické osoby při každodenním chodu žita.¹³⁸

S Pelcem pak obecně souhlasí Šelleng, který především kvituje nesprávnost závěrů metodiky Nejvyššího státního zastupitelství. Na druhou stranu pak Šelleng dodává, že ZTOPO sice nezakotvuje povinnost právnické osoby prokazovat relevantní skutečnosti dle ust. § 8 odst. 5, nicméně taktéž explicitně nestanoví, že důkazní břemeno leží na bedrech orgánů činných v trestním řízení.¹³⁹

Jak Jelínek poukazuje ve své monografii,¹⁴⁰ nad rámec shora uvedených se dané problematice věnuje kolektiv autorů v čele s Gřivnou a Šimánovou, avšak k jejímu rozuzlení se nedobírá.¹⁴¹ Tito autoři se sice přiklání k možnosti existence důkazního břemene, nicméně nepřináší jednoznačnou odpověď a spíše odkazují na budoucí řešení problému, a to buď na

¹³⁵ PELC, V.: *Kritika nové metodiky Nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno*. Bulletin advokacie, 2018, č. 11, s. 40-43. ISSN 1210-6348.

¹³⁶ PELC, V.: *Kritika nové metodiky Nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno*. Tamtéž.

¹³⁷ PELC, V.: *Důkazní břemeno v trestním řízení*. In JELÍNEK, J. a kol.: *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018, s. 119-120. ISBN 978-80-7502-287-5.

¹³⁸ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 60. ISBN 978-80-7552-965-7.

¹³⁹ ŠELLENG, D.: *Právnická osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019, s. 111. ISBN 978-80-7502-339-1.

¹⁴⁰ JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 343-345. ISBN 978-80-7502-351-3.

¹⁴¹ GŘIVNA, T., ŠIMÁNOVÁ, H.: *Příspěvek do diskuse o povaze ustanovení § 8 odst. 5 TOPO: úvaha nad možností zatížit obviněnou právnickou osobu důkazním břemenem*. Trestní právo, 2018, č. 2, s. 8-18. ISSN 1211-2860.

úrovni rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, či případného přijetí právní úpravy, která otázku zcela uchopí a konkretizuje. Jelínek pak uzavírá, že s přihlédnutím k základním zásadám trestního řízení a míře ochrany poskytované na ústavněprávní úrovni nelze o přenesení důkazního břemene na právnickou osobu hovořit, přičemž bere názor o jeho existenci jako obecně vyvrácený.¹⁴²

Nad rámec shora uvedeného lze aktuálně spatřovat sebereflexi Nejvyššího státního zastupitelství, které ve zprávě o činnosti státního zastupitelství za rok 2019 implicitně přiznává své pochybení ohledně tvrzení uváděných v dřívějších metodikách. Dle Nejvyššího státního zastupitelství byl prozatím výskyt případů aplikace ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO poměrně malý a nejzávažnější otázkou bylo, zda postihuje právnickou osobu formální důkazní břemeno ohledně prokázání skutečností uvedených v § 8 odst. 5 ZTOPO. Dále je pak konstatováno, že praxe se jednoznačně kloní k závěru, že byť na prokázání těchto skutečností má právnická osoba materiální zájem a tento důvod vyvinění se jí prospívá, platí zásada oficiality a v mezích, v jakých to přichází v úvahu, musí rozhodné skutkové okolnosti prokazovat především orgány činné v trestním řízení.¹⁴³ I dle Nejvyššího státního zastupitelství je velmi problematické *ex officio* prokázat, zda právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání činu příslušnými fyzickými osobami zabránila. Pro úplnost pak Nejvyšší státní zastupitelství shrnuje problematiku následovně: „*V těchto případech však nemůže důkazní břemeno spočívat na právnické osobě, to vylučuje koncepcie, na níž spočívá české trestní právo procesní.*“¹⁴⁴

Autor této práce se přiklání k Pelcovi s Jelínkem, kteří se správně zaměřují na samotnou podstatu trestního řízení, přičemž nejdou zjednodušeně řečeno excesivním výkladem ust. § 8 odst. 5 ZTOPO tak daleko jako Bohuslav, jehož přístup sice nepostrádá logické argumenty, ze kterých existenci důkazního břemene vyvozuje, nicméně neaplikuje veškeré relevantní činitele. Dle autora by implicitní dovození povinnosti právnické osoby aktivně uvádět argumenty pro dokázání vynaložení veškerého požadovatelného úsilí uvnitř právnické osoby (v rámci tzv. firemní kultury) šlo daleko za hranice výkladu konkrétního ustanovení. Zároveň nelze přisvědčit dřívějším závěrům Nejvyššího státního zastupitelství, které nad rámec uvedeného

¹⁴² JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 345. ISBN 978-80-7502-351-3.

¹⁴³ *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019* [online]. Nejvyšší státní zastupitelství. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/06/Zprava-o-cinnosti-SZ-za-rok-2019-textova-cast.pdf> [cit. 14. 11. 2020], s. 13.

¹⁴⁴ *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019* [online]. Nejvyšší státní zastupitelství. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/06/Zprava-o-cinnosti-SZ-za-rok-2019-textova-cast.pdf> [cit. 14. 11. 2020], s. 30.

dokonce dovozovalo možnost vyzvat právnickou osobu k doložení podkladů prokazujících „zdravou“ firemní kulturu. V souladu s vedoucími principy trestního práva procesního má být právě na orgánu činném v trestním řízení objasnění okolností svědčících jak v neprospěch, tak ve prospěch konkrétní právnické osoby. Nejenže by dovozením možnosti vyzvat k doložení takových podkladů byla práce státního zástupce v konkrétní kauze usnadněna, ale v případě, že by právnická osoba nereagovala, nastala by pomyslná fikce neexistence vyhovujícího firemního prostředí a jednání fyzické osoby by bylo automaticky právnické osobě přičitatelné.

Závěrem nelze než přisvědčit Jelínkovi, který volá po novelizaci právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, a to nejen v souvislosti s problematikou rozebranou v této kapitole.¹⁴⁵ Pozitivním faktem však bude určitá sebereflexe Nejvyššího státního zastupitelství, které svůj dřívější kategorický závěr v nejnovější zprávě o činnosti přehodnocuje a navrácí se k základům trestního procesu, v tomto případě zejména k zásadě oficiality.

¹⁴⁵ JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 345. ISBN 978-80-7502-351-3.

2.6. Vztah mezi trestním a přestupkovým řízením proti právnické osobě

Otázka poměru mezi správním řízením o přestupku právnické osoby a trestním řízením proti ní vedeným není zdaleka překvapivou. Je tomu tak zejména s ohledem na skutečnost, že před zavedením pravé trestní odpovědnosti právnických osob prostřednictvím ZTOPO to byla právě správně deliktní odpovědnost, kterou byly právnické osoby postihovány a na jejímž základě jim byly ukládány správní tresty. Nad touto otázkou se zamýšlí zejména Kopecký úvodem jeho pojednání o vztahu předmětných řízení.¹⁴⁶

Právní úprava správních deliktů, která byla tradičně roztržštěná v jednotlivých předpisech, nebyla až do roku 2017 ucelená, co se týče obecných ustanovení o odpovědnosti právnických osob za správní delikty, ani nebyla jakkoliv unifikovaná procesní část řízení o správních deliktech. Se shora uvedeným zavedením pravé odpovědnosti právnických osob za trestné činy tak následně vyvstal problém možných kolizí, zda určitý skutek je trestným činem právnické osoby, či správním deliktem, za který tato právnická osoba odpovídá. Zároveň se naskytly otázky možných procesních konfliktů pro případ, kdy by současně byla vedena řízení o trestném činu a správním deliktu.¹⁴⁷

Teprve v návaznosti na stále poměrně novou úpravu odpovědnosti za přestupky, přijatou zákonem č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, se otázka poměru zkoumaných řízení o protiprávním jednání právnických osob zdá být komplexně uchopena.

2.6.1. Úprava účinná do 30. 6. 2017 – před přijetím zákona č. 250/2016 Sb.

Kopecký ve vztahu ke staré úpravě, tj. té účinné před přijetím dnešního přestupkového zákona, uvádí, že komplikovanost a nejednotnost úprav administrativní odpovědnosti podle jednotlivých speciálních zákonů vyvolávala otázky, zda některé případy¹⁴⁸ nebyly ve skutečnosti druhem trestně administrativní odpovědnosti, a to zejména s ohledem na spíše represivní než reparační funkci.^{149, 150} Obdobné druhy správních deliktů tak mohly v návaznosti na přijetí

¹⁴⁶ KOPECKÝ, M.: *Vztahy trestního řízení a řízení o správním deliktu (přestupku) proti právnické osobě*. In JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 212. ISBN 978-80-7502-205-9.

¹⁴⁷ KOPECKÝ, M.: Tamtéž, s. 214.

¹⁴⁸ Zejména například ty, kdy za protiprávní jednání nehrozilo uložení pokuty, ale pouze uložení opatření k nápravě či jiný druh sankce.

¹⁴⁹ Například pozastavení činnosti pojišťovacího zprostředkovatele nebo likvidátora.

¹⁵⁰ KOPECKÝ, M.: Tamtéž, s. 213.

ZTOPO kolidovat s pravou trestní odpovědností právnických osob při posouzení, zda se bude konkrétní skutek posuzovat jako trestný čin, nebo správní delikt. Jak uvádí i Herczeg, vedoucím principem v takových situacích je zabránění vzniku situace, kdy se o jednom skutku vede souběžně trestní a správní řízení.¹⁵¹

Řešení otázky kolizí jednotlivých řízení měl logicky na starost ZTOPO v návaznosti na jeho přijetí. Vztah k řízení o správním deliktu byl výslovně řešen v § 28 ZTOPO,¹⁵² který stanovil překážku litispendence. V případě, že již bylo proti právnické osobě zahájeno trestní stíhání, tedy nebylo možné zahájit správní řízení, a v případě, že již zahájeno bylo, mělo správní řízení být zastaveno. Dále pak byla v obráceném gardu stanovena překážka věci rozhodnuté, přičemž pro situaci, kdy bylo již pravomocně rozhodnuto o správním deliktu a takové rozhodnutí nebylo zrušeno, nebylo již možné trestní stíhání zahájit. Jak ale poukázal Herczeg, ust. § 28 ZTOPO nebránilo vedení souběžného trestního řízení o témže skutku ani souběžnému vedení dvou správních řízení.¹⁵³ Dle Práškové, na kterou v této souvislosti Herczeg odkázal, pak úprava vztahu trestního a správního řízení náležela spíše do předpisu upravujícího řízení o správních deliktech, nikoliv do ZTOPO.¹⁵⁴

2.6.2. Úprava účinná od 1. 7. 2017 – účinností zákona č. 250/2016 Sb.

Ustanovení § 28 ZTOPO, které do nabytí účinnosti přestupkového zákona řešilo vztah trestního a správního řízení ve věcech právnických osob, bylo s účinností nové právní úpravy zrušeno. Nově se s danou problematikou vypořádává právě přestupkový zákon, přičemž způsoby řešení situací, které mohou v praxi nastat, jsou rozvedeny níže v této kapitole. Nejprve je však vhodné poukázat na jednu ze stěžejních změn, které přinesla nová úprava správního trestání, a to na téměř jednotící definici správního deliktu jako přestupku.¹⁵⁵ Přestupek se v některých znacích definičně překrývá s trestným činem. V ust. § 5 zákona č. 250/2016 Sb. je nicméně nad rámec shodných znaků stanoven také negující dovětek rozlišující tyto dva protiprávní činy:

¹⁵¹ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 176. ISBN 978-80-87576-43-4.

¹⁵² Ust. § 28 ZTOPO je k dnešnímu dni již zrušeno.

¹⁵³ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: Tamtéž, s. 176.

¹⁵⁴ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: Tamtéž, s. 177. cit. podle PRÁŠKOVÁ, H.: *Vztah trestního řízení proti právnické osobě a řízení o správním deliktu právnické osoby*. *Trestněprávní revue* č. 6/2012, s. 131. ISSN 1213-5313.

¹⁵⁵ Dřívější jiné správní delikty byly sjednoceny s přestupky. Separátně dále existují disciplinární a pořádkové delikty.

1. Definice trestného činu dle ust. § 13 odst. 1 TZ
 - „Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.“
2. Definice přestupku – ust. § 5 přestupkového zákona
 - „Přestupkem je společensky škodlivý protiprávní čin, který je v zákoně za přestupek výslovně označen a který vykazuje znaky stanovené zákonem, nejde-li o trestný čin.“

I přes skutečnost, že skutkové podstaty konkrétních trestných činů a přestupků se budou v určitých znacích shodovat, je nutné pamatovat na zásadu subsidiarity trestní represe obsaženou v ust. § 12 odst. 2 TZ. Tudíž trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Situace, kdy společenská škodlivost protiprávního činu nedosáhne určité závažnosti, by tedy měla být posuzována z pohledu přestupkového zákona. Vždy by však měla být zvolena jedna z možných variant. Jak v této souvislosti uvádí taktéž Jelínek, jeden čin nelze zároveň posoudit jako přestupek a trestný čin. Porušení této zásady by bylo porušením principu *ne bis in idem*.¹⁵⁶

2.6.3. Vztah mezi trestním a přestupkovým řízením – možné situace

S ohledem na skutečnost, že ve vztahu mezi trestním a přestupkovým řízením může prakticky dojít k několika situacím, uvádí autor této práce dále jednotlivé případy, které jsou řešeny na poli přestupkového zákona nebo trestního řádu.

2.6.3.1. Dle přestupkového zákona

Z pohledu zahájení přestupkového řízení či pokračování v takovém řízení může správní orgán standardně učinit jeden z následujících kroků:

1. Odložení věci před zahájením řízení
 - *Res iudicata*

¹⁵⁶ JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 350. ISBN 978-80-7502-351-3.

Správní orgán věc usnesením odloží již před zahájením řízení dle ust. 76 odst. 1. písm. i) přestupkového zákona, a to v případě, že o skutku již bylo pravomocně rozhodnuto správním orgánem nebo orgánem činným v trestním řízení dle ust. § 77 odst. 2 přestupkového zákona, tj. že správní orgán nebo orgán činný v trestním řízení rozhodl, že se skutek nestal, nespáchal jej obviněný, spáchání skutku se nepodařilo obviněnému prokázat nebo že skutek je trestným činem nebo totožným přestupkem nebo není přestupkem, trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno, trestní stíhání bylo zastaveno na základě schválení narovnání, bylo podmíněně odloženo podání návrhu na potrestání nebo bylo odstoupeno od trestního stíhání mladistvého.

- Překážka litispendence

Správní orgán, aniž řízení zahájí, věc usnesením odloží, jestliže se o totožném skutku vede trestní řízení dle ust. § 76 odst. 2 přestupkového zákona.

2. Zastavení řízení – řízení již bylo zahájeno

- *Res iudicata*

V případě, že řízení o přestupku bylo zahájeno, ale v jeho průběhu vyjde najevo, že o skutku již bylo pravomocně rozhodnuto správním orgánem nebo orgánem činným v trestním řízení způsobem uvedeným v § 77 odst. 2 přestupkového zákona (viz výše bod 1), správní orgán řízení o přestupku usnesením zastaví.

- Překážka litispendence

Správní orgán řízení o přestupku usnesením zastaví, jestliže se o totožném skutku vede trestní řízení, a to dle ust. § 86 odst. 4 přestupkového zákona.

Řízení o přestupku lze po ukončení trestního řízení o tomto skutku znovu zahájit, ledaže bylo o skutku rozhodnuto, že se nestal, nespáchal jej obviněný, spáchání skutku se nepodařilo obviněnému prokázat nebo že skutek je trestným činem, trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno, trestní stíhání bylo zastaveno na základě schválení narovnání, bylo podmíněně odloženo podání návrhu na potrestání nebo bylo odstoupeno od trestního stíhání mladistvého.

3. Předání věci pro nepříslušnost

- Správní orgán dle ust. 64 odst. 1. písm. a) přestupkového zákona předá věc orgánu činnému v trestním řízení, nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin.

2.6.3.2. Dle trestního řádu

Z pohledu trestního řádu je podstatným ust. § 11, které stanoví, že trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno, a to v následujících případech:

1. Postoupení věci

- Dle ust. § 11 odst. 1 písm. j) TrŘ proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o postoupení věci s podezřením, že skutek je přestupkem nebo kárným proviněním, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno;

2. *Res iudicata*

- Dle ust. § 11 odst. 1 písm. k) TrŘ, jestliže dřívější řízení pro týž skutek proti téže osobě skončilo pravomocným rozhodnutím o přestupku a uplynula-li lhůta pro zahájení přezkumného řízení podle jiného právního předpisu, ve kterém může být rozhodnutí o přestupku zrušeno. Jak rozebírá Kopecký, takový důvod nepřipustnosti trestního stíhání se zavádí do trestního řádu od 1. 7. 2017 (spolu s účinností přestupkového zákona). Konkrétně pak Kopecký uvádí, že: „*Konjunkce podmínek nepřipustnosti trestního stíhání (i) dřívější řízení pro týž skutek proti téže osobě skončilo pravomocným rozhodnutím o přestupku a (ii) uplynula-li lhůta pro zahájení přezkumného řízení podle jiného právního předpisu, ve kterém může být rozhodnutí o přestupku zrušeno, je problematická. Již první podmínka – pravomocné rozhodnutí o přestupku pro týž skutek – brání z důvodu pravidla ne bis in idem, aby bylo zahájeno trestní stíhání nebo se pokračovalo v zahájeném trestním stíhání vůči téže osobě či aby byla tato osoba znovu odsouzena pro týž skutek. Nepřipustné dle ustanovení čl. 4 Protokolu č. 7 k EÚLP by tedy bylo trestní stíhání, aniž by ještě neuplynuly lhůty pro zahájení přezkumného řízení vůči pravomocnému rozhodnutí o přestupku.*“¹⁵⁷ Zrušení rozhodnutí o přestupku je rozebráno dále v rámci této kapitoly.

3. Mezinárodní smlouva

- Dle ust. § 11 odst. 1 písm. l) TrŘ, stanoví-li tak vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Tento důvod nepřipustnosti trestního stíhání je

¹⁵⁷ KOPECKÝ, M.: *Vztahy trestního řízení a řízení o správním deliktu (přestupku) proti právnické osobě*. In JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 219. ISBN 978-80-7502-205-9.

relevantní v případě přímé aplikace ustanovení mezinárodní smlouvy, která takovou nepřipustnost zakládá. Užitím čl. 4 Protokolu č. 7 k EÚLP je pak kupříkladu vyloučeno druhé trestní stíhání nebo potrestání osoby za skutek jako trestný čin, bylo-li o tomto skutku pravomocně rozhodnuto v řízení o přestupku. Tento důvod nepřipustnosti je dle Kopeckého širší než shora uvedený důvod dle ust. § 11 odst. 1 písm. k) TrŘ.¹⁵⁸

2.6.4. Přezkumné řízení

Správní orgán, až na výjimky, nemůže uložit trest v případě, kdy o stejném skutku pravomocně rozhodl jiný správní orgán či soud, popř. o stejném skutku ještě řízení vede. To je možné dovozovat z celé řady ustanovení přestupkového zákona. Nikdo nemůže být obviněn z totožného přestupku za skutek, o němž již bylo proti téže osobě zahájeno řízení podle přestupkového zákona nebo trestní řízení. Dále s ohledem na zásadu *ne bis in idem* nemůže být nikdo obviněn z přestupku za skutek, o němž již bylo v jiném řízení proti téže osobě pravomocně rozhodnuto.¹⁵⁹ V praxi však mohou nastat případy, kdy uvedené požadavky splněny nebyly, nebo kdy je nutné s ohledem na nově vyvstalé skutečnosti posoudit věc jinak, než tomu bylo v dosavadním řízení. Přestupkový zákon pro tyto situace poskytuje možnost provedení přezkumného řízení, ve kterém lze zrušit dosavadní rozhodnutí správního orgánu, které z nějakého důvodu nemělo být vydáno či brání provedení trestního řízení o daném skutku.

S účinností přestupkového zákona byla začleněna speciální úprava přezkumného řízení, která je relevantní právě ve vztahu k trestnímu řízení. Přezkumné řízení pak dle uvedeného zákona může být provedeno v následujících případech:

1. Nové skutečnosti odůvodňující jiné posouzení
 - Jak stanoví ust. § 100 odst. 1 přestupkového zákona, vyjdou-li najevo skutečnosti, které odůvodňují posouzení skutku, o kterém již bylo pravomocně rozhodnuto jako o přestupku, jako trestného činu, zruší příslušný správní orgán rozhodnutí o přestupku v přezkumném řízení. Dle Kopeckého je pak smyslem

¹⁵⁸ KOPECKÝ, M.: *Vztahy trestního řízení a řízení o správním deliktu (přestupku) proti právnické osobě*. In JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 219. ISBN 978-80-7502-205-9.

¹⁵⁹ JEMELKA, L.: *§ 100 [Přezkumné řízení]*. In JEMELKA, L., VETEŠNÍK, P.: *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích. 2. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, s. 832. ISBN 978-80-7400-772-9.

připuštění možnosti přezkumného řízení dle zvláštní úpravy, která je speciální vůči úpravě v § 94 an. SpŘ, vytvoření podmínek k odstranění překážky, aby jen z důvodu, že byl nesprávně posouzen skutek jako přestupek, nemohlo proběhnout trestní stíhání.¹⁶⁰

2. *Res iudicata*

- Jelikož je nepřipustné, aby přes existenci pravomocného rozhodnutí z trestního řízení bylo rozhodováno o přestupku, dle ust. § 100 odst. 1 přestupkového zákona správní orgán zruší v přezkumném řízení rozhodnutí o přestupku též tehdy, pokud bylo vydáno přesto, že o totožném skutku již pravomocně rozhodl orgán činný v trestním řízení tak, že se nestal, nespáchal jej obviněný, spáchání skutku se nepodařilo obviněnému prokázat nebo že skutek je trestným činem, trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno, trestní stíhání bylo zastaveno na základě schválení narovnání, bylo podmíněně odloženo podání návrhu na potrestání nebo bylo odstoupeno od trestního stíhání mladistvého.

Vyjma speciální úpravy ust. § 100 odst. 1 přestupkového zákona může být pravomocné rozhodnutí o přestupku zrušeno taktéž (i) v klasickém přezkumném řízení podle SpŘ dle § 94 an. SpŘ; (ii) rozhodnutím v návaznosti na obnovu řízení dle § 100 an. SpŘ; a (iii) v rámci správního soudnictví rozhodnutím v řízení o žalobě proti rozhodnutí dle § 65 an. SŘS.

2.6.5. Hodnocení nové úpravy přestupků

V hodnocení přijaté nové úpravy přestupků v souvislosti s trestním řízením se lze přiklonit k názoru Kopeckého. Jak uzavírá, právní úprava zavedená přestupkovým zákonem účinná od 1. 7. 2017, která přinesla obecnou úpravu hmotného přestupkového práva a speciální procesní úpravu pro projednávání přestupků, jimiž jsou nyní i přestupky, za které odpovídají právnické osoby (zrušeny tzv. jiné správní delikty), dává předpoklad i pro lepší systémové řešení konfliktů vztahů mezi trestnými činy právnických osob a jejich přestupků, a to jak hmotněprávní, tak v řízení o nich. Problematická pak dle Kopeckého může být novela ust. § 11 TrŘ o nepřipustnosti trestního stíhání pro týž skutek proti téže osobě z důvodu, že dřívější řízení skončilo pravomocným rozhodnutím o přestupku, jež je navíc podmíněné tím, že uplynula lhůta pro zahájení přezkumného řízení dle jiného právního předpisu, ve kterém může být rozhodnutí o

¹⁶⁰ KOPECKÝ, M.: *Vztahy trestního řízení a řízení o správním deliktu (přestupku) proti právnické osobě*. In JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 218. ISBN 978-80-7502-205-9.

přestupku zrušeno. Kopecký zde spatřuje možné budoucí otázky spojené s konfliktem mezi trestním řízením a řízením o přestupku pro týž skutek.¹⁶¹

¹⁶¹ KOPECKÝ, M.: *Vztahy trestního řízení a řízení o správním deliktu (přestupku) proti právnické osobě*. In JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 220. ISBN 978-80-7502-205-9.

Závěr

Trestní řízení proti právnickým osobám je i po několika letech přijetí koncepce trestní odpovědnosti právnických osob problematickým druhem trestního procesu. S ohledem na charakter ZTOPO jakožto vedlejšího trestního zákona není poskytnuta celistvá a komplexní úprava. Orgány činné v trestním řízení i dotčené právnické osoby tudíž v praxi musí mít neustále na paměti prolínání s obecnou úpravou obsaženou v trestním zákoníku a trestním řádu. Právě tato provázanost často působí nesnáze při výkladu a užití jednotlivých institutů v trestním řízení proti právnickým osobám.

S ohledem na skutečnost, že diskuse nad důvodností přijetí trestní odpovědnosti právnických osob či její zvolenou koncepcí jsou sice z pohledu teorie stále možné, nelze očekávat, že by s přihlédnutím ke globálnímu trendu užití právnických entit v různých formách pro nejrůznější účely byla právní úprava derogována, či o její aspekty osekána. Opak bude v tomto případě pravdou, přičemž odvětví kriminálního postihu protiprávního jednání právnických osob se nepochybně bude v následujících letech rozvíjet a tříbit. V této souvislosti byla v této práci tradiční uvozující témata rozebrána spíše okrajově se zohledněním stěžejních prvků a intencí, které bylo pro kontext zkoumání speciálních aspektů vhodné uvést.

Cílem práce pak bylo zejména analyzovat určité aspekty trestního řízení proti právnickým osobám, které jsou s přihlédnutím k povaze právnické osoby a vztahu speciálních a obecných norem trestního práva při jejich užití v praxi problematické. Zpracovány tak byly otázky zastoupení právnické osoby v řízení, práva odepřít výpověď v řízení proti právnické osobě z pohledu více subjektů, společného řízení proti fyzické a právnické osobě, zajišťovacích institutů, existence důkazního břemene a konečně také specifický vztah trestního řízení s řízením přestupkovým.

Jak analýza jednotlivých témat obsažená v této práci napovídá, jsou tato předmětem odborných diskusí či článků, přičemž v teoretické rovině se pro jejich aplikaci ve většině případů s různou měrou úspěchu nachází vhodná cesta či doporučení pro zákonodárce. Jak se však shoduje většina odborné veřejnosti, které nezbyvá než přitakat, skutečné rozklíčování některých otázek přinese až rozhodovací praxe soudů. Ta však za dosavadní období není četná, a bude tedy zejména na orgánech činných v trestním řízení, aby zdokonalily své postupy v řízení proti právnickým osobám a inspirovaly se například v názorech expertů právní vědy, což lze spatřovat například v přehodnocení přístupu k důkaznímu břemeni v dokazování splnění podmínek ust. § 8 odst. 5 ZTOPO.

Zůstávají zde samozřejmě témata, která je do budoucna nutné uchopit lepším či komplexnějším způsobem, ať je to například začlenění institutu nutné obhajoby právnické osoby alespoň v nejzávažnějších případech, nebo přesné stanovení postupů pro prokázání splnění podmínek pro vyvinění se právnické osoby. Ve vztahu nejen k aspektům rozebraným v této práci bude klíčový postoj soudů, zejména vyšších instancí. S přihlédnutím k rostoucímu trendu užití právnických osob je rozšíření trestněprávní agendy v této oblasti velice pravděpodobné. Lze tedy předpokládat, že judikatura se bude v odvětví trestní odpovědnosti právnických osob dále rozvíjet.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol.: *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 429 s. ISBN 978-80-7478-326-5.

FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, 272 s. ISBN 978-80-7552-965-7.

FOREJT, P., HABARTA, P., TREŠLOVÁ, L.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, 407 s. ISBN 978-80-7201-875-8.

FRYŠTÁK, M., PROVAZNÍK, J., SEDLÁČKOVÁ, J. a BRUCKNEROVÁ, E.: *Trestní právo procesní*. Ostrava: Key Publishing, 2015, 338 s. ISBN 978-80-7418-246-4.

JELÍNEK, J. a kol.: *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018, 536 s. ISBN 978-80-7502-287-5.

JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, 270 s. ISBN 978-80-7201-683-9.

JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, 392 s. ISBN 978-80-87576-58-8.

JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, 288 s. ISBN 978-80-7502-205-9.

JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, 384 s. ISBN 978-80-7502-351-3.

JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání*. Praha: Leges, 2017, 976 s. ISBN 978-80-7502-236-3.

JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 864 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo procesní – minulost a budoucnost*, Praha: Leges, 2016, 440 s. ISBN 978-80-7502-185-4.

JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou. 2. vydání*. Praha: Leges, 2013, 256 s. ISBN 978-80-87576-43-4.

JEMELKA, L., VETEŠNÍK, P.: *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích. 2. vydání.* Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, 1056 s. ISBN 978-80-7400-772-9.

Kolektiv autorů: *Ústavněprávní limity trestního práva: k odkazu Jiřího Herczega.* Praha: Leges, 2019, 198 s. ISBN 978-80-7502-349-0.

MACKOVÁ, A., JELÍNEK, J., BOHUSLAV, L., TRYZNA, J. a kol.: *Aktuální otázky civilního a trestního řízení se zaměřením na rekodifikaci občanského soudního řádu a trestního řádu ve světle principů demokratického a právního státu.* Praha: Všehrad, 2016, 215 s. ISBN 978-80-85305-51-7.

MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník: velký komentář. Sv. 1, § 1-117 [Obecná ustanovení]. Vyd. 1.* Praha: Leges, 2013, 720 s. ISBN 978-80-87576-73-1.

PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V.: *Občanský zákoník: komentář.* Praha: C. H. Beck, 2017, 3120 s. ISBN 978-80-7400-653-1.

ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GŘIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání.* Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, 992 s. ISBN 978-80-7400-592-3.

ŠÁMAL, P., GŘIVNA, T., NOVOTNÁ, J., PÚRY, F., RŮŽIČKA, M., ŘÍHA, J., ŠÁMALOVÁ, M., ŠKVAJN, P.: *Trestní řád I, II, III. 7. vydání.* Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, 4720 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠELLENG, D.: *Právnická osoba jako pachatel trestného činu.* Praha: Leges, 2019, 252 s. ISBN 978-80-7502-339-1.

VANTUCH, P.: *Trestní řízení z pohledu obhajoby. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2019, 1280 s. ISBN 978-80-7400-750-7.

2. Seznam článků či příspěvků v kolektivních sbornících

ČEP, D.: *Nutná obhajoba právnické osoby de lege ferenda.* Státní zastupitelství, roč. 2018, roč. 16, č. 2, s. 7-21. ISSN 1214-3758.

FRIEDMAN, L.: *Defence of Corporate Criminal Liability. Harvard Journal of Law & Public Policy.* 1999-2000, vol. 23.

GŘIVNA, T., ŠIMÁNOVÁ, H.: *Příspěvek do diskuse o povaze ustanovení § 8 odst. 5 TOPO: úvaha nad možností zatížit obviněnou právnickou osobu důkazním břemenem*. Trestní právo, 2018, č. 2, ISSN 1211-2860.

PELC, V.: *Kritika nové metodiky Nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno*. Bulletin advokacie, 2018, č. 11, s. 40-43. ISSN 1210-6348.

TIBITANZLOVÁ, A.: *Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? 1. část*. Bulletin advokacie, 2018, č. 6, ISSN 1210-6348.

TIBITANZLOVÁ, A.: *Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? 2. část*. Bulletin advokacie, 2018, č. 7-8, ISSN 1210-6348.

PRÁŠKOVÁ, H.: *Vztah trestního řízení proti právnické osobě a řízení o správním deliktu právnické osoby*. Trestněprávní revue č. 6/2012, s. 131-137. ISSN 1213-5313.

3. Seznam použitých internetových zdrojů

GOULD Brian K. a Philip R. BRALEY. *The Problem of the Corporate Client and the Attorney-Client Privilege*. *New Hampshire Bar News*. [online]. 14. 12. 2012. Dostupné z: <http://www.cwbpa.com/the-problem-of-the-corporate-client-and-the-attorney-client-privilege/> [cit. 14. 11. 2020].

Stanovisko Unie obhájců ČR č. 1/2018 k otázce důvěrnosti a možnosti odposlechu komunikace mezi obviněnou právnickou osobou a jejím obhájcem [online]. Unie obhájců České republiky. Dostupné z: <https://www.uocr.cz/stanoviska/stanovisko-unie-obhajcu-cr-c-1-2018-k-otazce-duvernosti-a-moznosti-odposlechu-komunikace-mezi-obvinenou-pravnickou-osobou-a-jejim-obhajcem/> [cit. 14. 11. 2020].

Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019 [online]. Nejvyšší státní zastupitelství. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/06/Zprava-o-cinnosti-SZ-za-rok-2019-textova-cast.pdf> [cit. 14. 11. 2020].

4. Seznam použitých právních předpisů a důvodových zpráv

Ústava České republiky, ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 98/2013 Sb.

Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16. 12. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993), ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 86/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, č. 86/2015 Dz.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

Zákon č. 86/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 91/2016 Z.z., o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

5. Seznam použité judikatury

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozhodnutí ve věci *Aannemersbedrijf Gebroeders van Leeuwen B.V. proti Nizozemí* ze dne 25. 1. 2000, č. 32602/96.

Rozsudek ze dne 12. listopadu 2002 ve věci *Fortum Oil and Gas Oy proti Finsku*, č. 32559/96.

Rozhodnutí českých soudů

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. 1. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 15/93-II.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. 29 Cdo 4822/2008.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2014, sp. zn. 5 Tz 41/2014.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 2. 2016, sp. zn. 5 To 96/2015.

Nález Ústavního soudu ze dne 21. 1. 2020, sp. zn. IV. ÚS 3139/19.

6. Seznam ostatních zdrojů

Mezinárodní úmluva OSN o potlačování financování terorismu ze dne 9. 12. 1999.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Úmluva OECD o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních transakcích ze dne 17. 12. 1997.

NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ: *Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce*. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství, 1. vydání, 29. 11. 2016, sp. zn. 123/2016; 2. vydání, 14. 8. 2018, sp. zn. 1 SL 141/2017.

Trestněprávní úmluva o korupci ze dne 27. 1. 1999 přijatá Radou Evropy.

Trestní řízení proti právnickým osobám

Abstrakt

Trestní řízení proti právnickým osobám přináší s ohledem na charakter právnické osoby jakožto fikce mnohé zvláštnosti oproti standardnímu trestnímu řízení proti osobě fyzické. Cílem této práce je rozebrat určité specifické instituty, jejichž výklad a aplikace jsou problematické vzhledem k prolínání procesní úpravy obsažené v zákoně č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, s klasickou úpravou obsaženou v trestním řádu.

Práce je členěna do dvou hlavních částí. V obecné části, která tuto práci uvozuje, jsou stručně rozebrána tradiční témata spojená s látkou trestní odpovědnosti právnických osob, tedy důvody a motivy jejího přijetí, její koncepce, její prameny a právní úprava včetně jejích průběžných změn. Meritem práce je pak její zvláštní část, která se v šesti kapitolách věnuje specifickým institutům a otázkám trestního řízení proti právnickým osobám.

Postupně je ve zvláštní části této práce analyzována problematika zastoupení právnické osoby v řízení, kdy jsou rozebrány jednotlivé subjekty, které mohou za právnickou osobu v trestním řízení činit úkony. Dále se pak práce zabývá právem právnické osoby odepřít výpověď v řízení proti ní a s tímto právem spojenou zásadou zákazu nucení k sebeobviňování. Shrnutá jsou témata společného řízení proti fyzické a právnické osobě, ale i problematika zajišťovacích institutů použitelných proti právnické osobě, a to z hlediska těch použitelných z obecné úpravy trestního řízení, těch z povahy věci vyloučených, a nakonec těch týkajících se výlučně právnické osoby. Rozebrána a vyvrácena je dále existence důkazního břemene tížícího právnickou osobu ve vztahu k prokazování určitých skutečností v řízení. Závěrečnou kapitolou zvláštní části je pak analýza vztahu trestního a přestupkového řízení s uvedením situací, které mohou v praxi nastat.

Klíčová slova: trestní řízení, právnická osoba, trestní právo procesní

Criminal proceedings against legal entities

Abstract

Regarding the character of a legal entity as a fiction, criminal proceedings against legal entities differ in many ways in comparison with standard criminal proceedings against a natural person. The aim of this work is to analyze certain specific institutes, whose interpretation and application is problematic with respect to the interweaving of the procedural regulation contained in Act No. 418/2011 Coll. on penal liability of legal entities and proceedings against them, with the classic regulation contained in the Criminal Procedure Act.

This thesis is divided into two main parts. The theoretical one, which serves as the introduction of the whole work, briefly discusses traditional topics related to the substance of penal liability of legal entities, i.e. reasons for its adoption, its concept, its sources and legislation, including their ongoing changes. The merit of the work is, however, its special part, which in six chapters deals with specific institutes and issues of criminal proceedings against legal entities.

Gradually, in the special part of this thesis, the issue of the representation of a legal entity in proceedings is analyzed and individual subject that can perform acts on behalf of a legal entity in criminal proceedings are discussed. Furthermore, the work deals with the right of a legal entity to refuse to testify in proceedings against itself and it also analyzes the related principle of the prohibition of coercion of self-blame. The special part also includes the summarization of topics like joint proceedings against natural person and legal entity or the issue of detention institutes applicable against legal entities, which are dealt with in terms of those applicable from the general regulation of criminal proceedings, those excluded by nature and finally those concerning exclusively legal entities. The existence of the burden of proof lying with a legal entity in relation to proving certain facts during proceedings is further analyzed and refuted. The final chapter of the special part contains the analysis of the relationship between criminal and misdemeanor proceedings with an indication of situations that may occur in practice.

Klíčová slova: criminal proceedings, legal entity, criminal procedure